

Održivi turizam autohtonih zajednica

Petrović, Paula

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:993186>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-09**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma «Dr. Mijo Mirković»

PAULA PETROVIĆ

ODRŽIVI TURIZAM AUTOHTONIH ZAJEDNICA

Završni rad

Pula, 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma «Dr. Mijo Mirković»

PAULA PETROVIĆ

ODRŽIVI TURIZAM AUTOHTONIH ZAJEDNICA

Završni rad

JMBAG: 0303095537, redovita studentica

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Upravljanje atrakcijama u turizmu

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Trgovina i turizam

Mentorica: prof. dr. sc. Jasmina Gržinić, trajno zvanje

Pula, rujan 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani PAULA PETROVIĆ, kandidat za prvostupnika KULTURE I TURIZMA ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljeni način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Paula Petrović

U Puli, 20. rujna 2023.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, PAULA PETROVIĆ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj Završni rad pod nazivom ODRŽIVI TURIZAM AUTOHTONIH ZAJEDNICA

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 20. rujna 2023.

Potpis

Paula Petrović

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. ODRŽIVI RAZVOJ	3
2.1. Pojmovno određenje.....	3
2.2. Kronološki slijed – razvojne paradigme	6
2.3. Načela održivosti	10
2.4. Povezanost održivog razvoja i turizma	13
3. ODRŽIVI TURIZAM	15
3.1. Pojmovno određenje.....	15
3.2. Dimenzije održivosti.....	17
3.3. Ciljevi održivog razvoja.....	19
3.4. Zeleni turizam i eko turizam.....	22
3.5. Razlika između održivog i neodrživog turizma.....	25
4. ODRŽIVI TURIZAM U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	29
4.1. Analiza stanja održivog turizma	29
4.2. Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine	32
4.3. SWOT analiza održivog turizma	34
5. LOKALNA ZAJEDNICA I ODGOVORNE INICIJATIVE	37
5.1. Pojmovno određenje.....	37
5.2. Aspekti razvoja	40
5.3. Povezanost lokalne zajednice i održivog turizma	44
5.3.1. Lokalna zajednica i odgovorne inicijative	44
5.3.2. Izazovi u razvoju autohtone ponude	46
5.3.3. Autohtona ponuda u hrvatskom turizmu	50
6. PRIMJERI PRAKSE ODRŽIVOG TURIZMA	55
6.1. Europske destinacije	55

6.1.1. Estonija	56
6.1.2. Finska	57
6.1.3. Grčka	59
6.1.4. Njemačka	61
6.1.5. Slovenija	63
6.2. Hrvatske destinacije	66
6.2.1. Otok Brač.....	66
6.2.2. Ličko-senjska županija	67
6.2.3. Otok Lošinj.....	68
6.2.4. Međimurska županija	69
6.2.5. Otok Vis	70
6.3. Usporedba primjera održivog turizma	72
6.4. Prijedlozi postupanja u budućnosti	74
7. ZAKLJUČAK	76
POPIS LITERATURE	77
POPIS TABLICA	86
POPIS SLIKA	86
SAŽETAK	87
SUMMARY	87

1. UVOD

Održivi razvoj je postao ključni imperativ u današnjem globaliziranom svijetu, no kako se traga za putem ka napretku, ne smijemo zanemariti važnost očuvanja i podrške autohtonim zajednicama. Autohtone zajednice predstavljaju živopisne kulture, tradicije i vještine koje su se stoljećima prenosile s koljena na koljeno. Njihov suživot s prirodom, temeljen na dubokom poštovanju prema okolini, čini ih ključnim čuvarima biološke raznolikosti i ekosustava. Stoga, pitanje održivog razvoja u autohtonim zajednicama postaje od iznimne važnosti za očuvanje kulturnog naslijeđa i osiguranje bolje budućnosti za njih i za čitavo čovječanstvo.

Predmet istraživanja ovoga završnog rada je održivi turizam autohtonih zajednica.

Glavne hipoteze rada su:

Hipoteza 1: Održivi turizam je u vezi sa obilježjima lokalne zajednice.

Hipoteza 2: Aktivno sudjelovanje autohtonih ponuda u turističkim aktivnostima jača svijest o očuvanju okoliša i prirodnih resursa.

Cilj završnog rada je pomoću metode analize istražiti kako se koncept održivog razvoja primjenjuje u kontekstu autohtonih zajednica u hrvatskom i europskom turizmu. Fokus će biti usmjeren na njihovu sposobnost očuvanja svoje jedinstvene kulture, tradicija, jezika i vještina, dok istovremeno odgovaraju na suvremene izazove kao što su klimatske promjene, gubitak biološke raznolikosti i socioekonomska nestabilnost. Svrha rada je na bliži i srodniji način prikazati i prepoznati važnost održivosti u turizmu kao jedinstvenog oblika turizma koji nudi dugoročnu dobrobit u budućnosti.

U razumijevanju održivog razvoja u autohtonim zajednicama, bit će analizirane inicijative i projekti koji su usmjereni na jačanje kapaciteta za očuvanje okoliša, promicanje održivog korištenja resursa i osnaživanje društvenih struktura. Također, razmotrit će se uloga suradnje između autohtonih zajednica, vlasti i organizacija civilnog društva u postizanju ciljeva održivog razvoja.

Završni se rad sastoji od sedam međusobno povezanih poglavlja, od kojih se prvo odnosi na uvod, a posljednje na zaključak. U drugom poglavlju će se obraditi tema održivog razvoja i njegov početak, a zatim u trećem poglavlju slijedi njegova

implementacija u turizmu. Četvrto poglavlje donosi nam pregled trenutnog stanja održivog turizma u Hrvatskoj te će se uz pomoć SWOT analize pružiti uvid u buduće izazove razvoja. Nadalje, u sljedećem poglavlju ukazuje se na značaj lokalne zajednice i njezinu povezanost s održivim turizmom kroz teoriju, ali i praktične primjere. U konačnici, šesto poglavlje obrađuje teorijski dio kroz primjene dobre prakse održivog turizma, na europskoj i nacionalnoj razini.

Naposljetku, slijedi zaključak te popis korištene tiskane i mrežne literature, kao i popis tablica i slika te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

Aktualnost ove teme leži u tome što je turizam danas sektor koji obuhvaća brojne raznovrsne segmente ljudskog življenja kao što su kultura, okoliš i ekonomija te na njih ostavlja različite pozitivne i negativne učinke. Iz ove se činjenica javlja potreba da se turizam organizira na odgovoran i održiv način. Metode rada koje su korištene za izradu ovog završnog rada su induktivna metoda, metoda analize, metoda sinteze, dedukcije te metoda komparacije.

2. ODRŽIVI RAZVOJ

U sljedećim poglavljima, fokus će se detaljnije usmjeriti na temu održivog razvoja u kontekstu turizma. Poglavlje koje slijedi pružit će temeljit uvid u genezu održivog razvoja, istražujući njegove korijene i razvoj kroz povijest. S naglaskom na dinamiku masovnog turizma i ubranu industrijalizaciju, analizirat će se kako su ovi fenomeni oblikovali suvremene obrasce putovanja i ekonomske aktivnosti. Nadalje, bit će istražena interakcija između ovih pojava i okoliša, uključujući povećane emisije stakleničkih plinova, iskorištavanje resursa i promjene u ekosustavima. Također, istraživanje će uključiti utjecaj održivog razvoja na socioekonomske aspekte lokalnih zajednica, posebno u kontekstu turizma. Kroz ovu analizu, bit će istražena povezanost između očuvanja okoliša i sociokulturnih aspekata, naglašavajući važnost ravnoteže između njih. Kao što će biti prikazano u narednim poglavljima, razmatrat će se praktični pristupi i strategije za postizanje održivog turizma, uključujući primjere uspješnih inicijativa. Ovo poglavlje će stvoriti temelj za daljnje istraživanje održivog turizma kroz različite dimenzije i pristupe.

2.1. *Pojmovno određenje*

Održivi razvoj koncept je koji je stekao popularnost osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća, a nastavlja se razvijati kao trend sve do danas. Pojave koje su prethodile održivom razvoju ponajviše su masovni turizam i brza industrijalizacija, čime su se oblikovali suvremeni obrasci putovanja i gospodarskih aktivnosti. Tehnološki napredak, poboljšanje prometne infrastrukture i komunikacije, pozitivne promjene u socioekonomskim uvjetima omogućile su sve većem broju ljudi pristup putovanjima, a na taj način raste svojevrsan trend masovnosti. Simultano, industrijalizacija je potaknula razvoj turističke infrastrukture, turističkih atrakcija i svih popratnih usluga kako bi se zadovoljile potrebe povećanog zanimanja za putovanja. Međutim, pojave ove vrste donijele su gotovo neponištive negativne posljedice na sam okoliš turističkih destinacija i njihove okoline. Povećana emisija stakleničkih plinova i otpadne vode, povećana potrošnja električne energije, veći broj vozila i industrijskih postrojenja

uzrokuju onečišćeni zrak i vodu te ujedno nepovoljne uvjete za vođenje svakodnevnog života. Osim toga, prekomjerna potrošnja resursa kao što su voda, hrana i energije mogu dovesti do iscrpljivanja lokalnih izvora i stvaranja pritiska na lokalno stanovništvo. Također, modernizacija objekata i izgradnja turističke infrastrukture rezultirale su gubitkom prirodnih staništa za brojne vrste flore i faune što posljedično izaziva narušavanje ekosustava. Upravo zbog navedenih negativnih učinaka industrijskog razvoja i ekonomskog napretka javlja se koncept održivog razvoja koji treba ukloniti štetu stvorenu na okoliš, zaštititi ga te spriječiti daljnje nepoželjne utjecaje. Kao rezultat toga, jača svjesnost o ekološkim pitanjima i razvijaju se prvi pristupi koji su usmjeravali na održivo upravljanje destinacijama.

Sječa šuma i turizam navode se kao glavne opasnosti za onečišćenje okoliša, posebice ako je riječ o gradskim sredinama. Štetni utjecaj na okoliš uvelike smanjuje vrijednost prirode i njezinih resursa kao turističke atrakcije i potencijalnog mjesta za odmora, stoga se nerijetko govori kako turizam zapravo uništava turizam.

Održivi razvoj koncept je koji je stekao popularnost osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća, a nastavlja se razvijati kao trend sve do danas. Za značaj svake turističke destinacije i njezinog lokalnog stanovništva nužno je da se u što većoj mjeri primjeni održivi razvoj iz razloga što beneficira mnoge aspekte ljudskoga života na dugoročno isplativ način. Održivi razvoj, kakvog danas poznajemo, primjenjuje se na različitim razinama, od globalne do lokalne, i uključuje usklađivanje ekonomskih, socijalnih i ekoloških ciljeva. Godine 1987. Svjetska komisija za okoliš i razvoj definirala je održivi razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja budućih generacija da bi mogle zadovoljiti svoje potrebe te je ove definicija postala opće prihvaćena. Kroz primjenu održivog razvoja, teži se postizanju ravnoteže između ekonomskog napretka, društvene jednakosti i zaštite okoliša.¹ To podrazumijeva upotrebu obnovljivih izvora energije, smanjenje stvorenog i potencijalnog onečišćenja, poticanje ravnomjerne raspodjele resursa, ulaganje u zdravstvo i obrazovanje, iskorjenjivanje siromaštva, očuvanje prirodnog ekosustava, participaciju lokalnog stanovništva i druge slične mjere koje će osigurati da svi pripadnici društva imaju pristup osnovnim potrebama te

¹ Meteorologija end Red, Prednosti održivog razvoja, <https://www.meteorologiaenred.com/bs/prednosti-odr%C5%BEivog-razvoja.html>, 20.8.2023.

uvjetima življenja i razvijanja.² Prema Müller-u pod održivim razvojem smatra se porast kvalitete života odnosno skup ekonomskog blagostanja i subjektivnog dobrog osjećaja koji se postiže stvaranjem manjeg pritiska na okoliš i ljudi, a sve to s ciljem da se ne ograničavaju mogućnosti i potrebe budućih generacija. Također, autor smatra kako se o održivom razvoju u turizmu može i treba govoriti jedino ako su razvojni procesi usmjereni na dugoročno povećanje ekološke odgovornosti, gospodarskog blagostanja i socijalne tolerancije.³ Različite su definicije održivog razvoja, ali zajednička ideja prema usklađivanju ekonomske, društvene i ekološke dimenzije jest ono što ih ujedinjuje. Održivi se razvoj usredotočuje na poboljšanje uvjeta življenja sadašnjeg društva te ujedno osiguravanje istih za buduće naraštaje

Održivi turizam prepoznamo kao proces promjene u kojem se usklađuje sadašnjost i budućnost pomoću iskorištavanja potencijala, usmjeravanja ulaganja i orijentacije tehnološkog razvoja.⁴ Navodi se također, kako bi koncept održivog razvoja trebao uključivati očuvanje okoliša kako za ljude, tako i za druga živa bića – životinje i biljke.

Riječ je o modelu za oblikovanje politika i strategija koje podrazumijevaju jedinstven pristup u kojem se procesi proizvodnje i potrošnje odvijaju u skladu s ekosustavom i ne narušavaju sposobnost obnavljanja prirodnih resursa. Temelji održivog razvoja međusobno su povezani i čine cjelovit skup koji ne može funkcionirati bez uzajamnog utjecaja i međudjelovanja.⁵ Ovaj koncept djeluje kao osnovna matrica koja oblikuje politike i strategije usmjerene na suživot čovjeka i prirode, a istovremeno osigurava očuvanje prirodnih resursa. Održivi razvoj nije samo teorijski okvir, već i praktičan pristup koji zahtijeva uravnoteženo upravljanje kako bi se osigurala budućnost koja je održiva i prosperitetna.

² Ujedinjeni Narodi, Sustainable Development Goals, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>, 20.6.2023.

³ Müller, H. (2004): Turizam i ekologija, **Povezanost i područja djelovanja**, Masmedia, Zagreb, str. 44.

⁴ The Global Development Research Center, SD Features – Definitions, <https://www.gdrc.org/sustdev/definitions.html>, 20.6. 2023.

⁵ ODRAZ, Održivi razvoj, <https://www.odraz.hr/nase-teme/odrzivi-razvoj/odrzivi-razvoj/>, 20.6.2023.

2.2. *Kronološki slijed – razvojne paradigme*

Briga o okolišu i održivi razvoj nisu novi koncepti, ali su postali sveprisutni i dobili su veći značaj posljednjih nekoliko desetljeća. Raniji znakovi očuvanja okoliša i održivosti mogu se pratiti stoljećima unazad, ali najčešće su povezani isključivo s lokalnim i specifičnim problematikama. Primjerice, još su u 18. i 19. stoljeću postojale prva udruženja koja su briga o zaštiti okoliša s ciljem očuvanja određenih područja i vrsta. U to se vrijeme utvrđuju prva ograničenja vezana za prirodne procese i resurse koja su posljedica pogrešnog društveno-ekonomskog ponašanja čovjeka.⁶ Ovi raniji napori u očuvanju okoliša i poticanju održivosti poslužili su kao korijeni za današnje sveobuhvatne strategije. Kroz evoluciju tih lokalnih nastojanja, došli smo do današnjeg globalnog razumijevanja da je zaštita okoliša neizostavna za stvaranje budućnosti koja će pružiti dobrobit svima.

Tijekom 20. stoljeća javnost je postala svjesna štetnih i negativnih utjecaja koji su stvoreni na prirodu te dolazi do promjene u percepciji okoliša i nužnosti održivog razvoja. Početni koncept za održivi razvoj svoje je prvo međunarodno priznanje dobio još 5. lipnja 1972. godine na Konferenciji Ujedinjenih naroda o ljudskom okolišu (engl. UN Conference on the Human Environment) koja je održana u Stockholmu. To je ujedno bila i prva konferencija na kojoj se raspravljalo o važnim pitanjima zaštite okoliša i obostrane povezanosti razvoja i okoliša. Uvedene su mjere za zaštitu okoliša u vidu kazni i zabrana, kao i donošenja raznovrsnih propisa koji minimaliziraju dodatno štite prirodu i prirodne resurse. Konferencija je okupila više od 1200 predstavnika iz različitih zemalja, a usvojeno je mišljenje koje danas predstavlja glavninu koncepta održivosti, a to je da se pitanjima razvoja i okoliša može usporedno upravljati, na uzajamno povoljan način. Uz to, jedan od glavnih rezultata Konferencije bilo je stvaranje jedinstvenog Programa Ujedinjenih naroda za okoliš (engl. United Nations Environment Programme).⁷ Ova ključna točka povijesti naglašava transformaciju svijesti o odnosu između razvoja i okoliša.

⁶ Bergandi D.; Blandin P., „ **From the Protection of Nature to Sustainable Development: The Genesis of an Ethical and Political Oxymoron**“, *Revue d'histoire des sciences*, 65 (1), 2012. str. 103.-142.

⁷ United Nations, United Nations Conference on the Human Environment, 5-16 June 1972, Stockholm, <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>, 21.6.2023.

⁸ Asian Development Bank, World Sustainable Development Timeline,

Prije toga, postojalo je nekoliko inicijativa i događaja koji se ne smiju izostaviti u cjelokupnom nastanku pojma održivog razvoja. 1954. godine znanstvenik Harrison Brown objavljuje djelo „Izazov čovjekove budućnosti“ gdje se protežu teme koje će se desetljećima kasnije obrađivati pod pojmom održivosti. Već 1970. godine u San Franciscu proglašen je prvi jubilarni „Dan planeta Zemlje“ te je iste godine osnovano Vijeće za obranu prirodnih resursa, kako u SAD-u, tako i u drugim dijelovima svijeta.⁸ Navedeni događaji i akcije predstavljaju rane korake prema razumijevanju koncepta održivog razvoja. Oni su nagovijestili ključne teme koje će kasnije postati temelj održivosti, ukazujući na važnost usklađivanja čovjekove aktivnosti sa svijetom prirode.

Sljedeći značaj događaj za povijesni razvoj koncepta održivog razvoja odvio se 1987. godine kada je Svjetska komisija za okoliš i razvoj koja djeluje pod okriljem Ujedinjenih naroda objavila izvješće pod nazivom „Naša zajednička budućnost“ (engl. Our common future) koje je danas poznato javnosti i kao Brundtland komisija ili Brundtland izvješće. Sam naziv potječe od predsjednice komisije, Norvežanke Gro Harlem Brundtland, koja potpisuje ovaj dokument kao jedan od ključnih za formiranje povijesnog koncepta održivog razvoja. Prema ovom službenom dokumentu, održivi razvoj definira se kao razvoj koji simultano zadovoljava potrebe sadašnjih generacija bez ikakvog ugrožavanja mogućnosti budućih naraštaja da zadovolje i ispune vlastite potrebe.⁸ Pojam održivog razvoja ušao je u upotrebu upravo Brundtlandinom komisijom te je nedugo zatim preuzet od mnoštva prirodoslovaca, sociologa, ekonomista i drugih znanstvenika u svakodnevne svrhe.

Brundtland izvješće i druge akcije koje su se poduzimale u ovom periodu uzrokovale su jedan od najvažnijih događaja u kontekstu održivosti. U lipnju 1992. godine, u Rio de Janeiru, održana je konferencija Ujedinjenih naroda o okolišu i razvoju, poznata kao Konferencija u Rio de Janeiru, (engl. United Nations Conference on Environment and Development – UNCED) na kojoj se raspravljalo o promicanju održivog razvoja na globalnoj razini. Konferencija je okupila predstavnike iz 179 zemalja u nastojanju da se fokus stavi na činjenicu kako su različiti društveni (socio-kulturni), ekonomski (gospodarski) i okolišni čimbenici međusobno povezani i kako samo zajedno razvijeni

<https://www.adb.org/sites/default/files/publication/29664/world-sustainable-development-timeline.pdf>, 21.6.2023.

⁸ Anđić, D., Pramling Samuelsson, I., Yoshie, K. (2013): O konceptu održivog razvoja, <https://hrcak.srce.hr/file/234309>, 21.6.2023.

i planirani mogu osigurati uspjeh na polju održivosti. Jedan od glavnih podrški ikada donesenih koji se vežu uz održivi razvoj nastaje upravo na ovoj Konferenciji, a nazvan je Agenda 21 (dokument o održivosti).⁹

Agenda 21 predstavlja sveobuhvatni plan djelovanja koji je usvojen kao smjernica za održivi razvoj koji se planira u 21. stoljeću identificirajući ključne izazove vezane za održivi razvoj i pružajući upute za postizanje ravnoteže između triju faktora održivog razvoja. Uz to, ovaj dokument ujedno naglašava važnost djelovanja i suradnje između vlada, nevladinih organizacija i drugih dionika društva u stvaranju nove zajedničke etike za sve države i naraštaje. U 40 poglavlja Agenda 21 se bavi širokim rasponom pitanja, uključujući ublažavanje siromaštva, zaštitu prirodnih potencijala, kontrolirano upravljanje vodama, energetska učinkovitost, zaštitu bioraznolikosti, poticanje održivog turizma i jačanje uloge lokalnih odnosno domicilnih zajednica u donošenju odluka. Ovaj dokument je priznat kao ključni instrument za promicanje održivog razvoja na globalnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini.¹⁰ Između ostalog definirani su i usvojeni drugi različiti dokumenti kao što su Deklaracija o okolišu i razvoju, Konvencija o biološkoj raznolikosti, Izjava o načelima šumarstva te Okvirna konvencija UN-a o klimatskim promjenama. Na ovaj je način prikazan jedinstveni program održivog razvoja koji se trebao provoditi na globalnoj razini, u svim zemljama sudionicama kroz nacionalne strateške te razvojne dokumente.¹¹ Prema ovome, svaka djelatnost, pa i ona turistička, treba prilikom planiranja i donošenja odluka maksimalno uvažiti zahtjeve lokalne zajednice kako bi taj razvoj bio dugotrajan jer u suprotnom može doći do degradacije ili konačnog samouništenja okoliša.

Godine 2012. održala se još jedna Konferencija Ujedinjenih naroda o održivom razvoju u Rio de Janeiru pod nazivom „Rio +20“ osvrćući se na ciljeve i odluke koje su utvrđene 20 godina ranije u Brazilu. Dvije su glavne teme konferencije, a to su: zelena ekonomija u kontekstu održivog razvoja i iskorjenjivanja siromaštva te institucionalni okvir za održivi razvoj. Konferencija je rezultirala važnim dokumentom „Budućnost koju želimo“ (engl. Future We Want) koji obuhvaća jasne i primjenjive akcije za provođenje održivog

⁹ Earth Negotiations Bulletin, UN Conference on Environment and Development – UNCED, <https://enb.iisd.org/negotiations/un-conference-environment-and-development-unced>, 21.6.2003.

¹⁰ United Nations, Agenda 21, <https://sustainabledevelopment.un.org/outcomedocuments/agenda21>, 21.6.2003.

¹¹ Anđić, D. i dr. (2013): <https://hrcak.srce.hr/file/234309>, 21.6.2003.

razvoja.¹² Nova usmjerenja i mjere predstavljena su 25. rujna 2015. godine na Konferenciji Ujedinjenih Naroda o održivom razvoju koja je održana u New Yorku. Usvojen je inovativni Program globalnog razvoja za 2030. godinu imena Agenda 2030. Misao vodilja globalnih ciljeva bila je zajednička borba protiv gladi, siromaštva, poboljšanje očuvanja vodenog i kopnenog života, edukacije o održivosti i brojne druge teme koje se danas provlače kroz tada utvrđenih 17 ciljeva održivog razvoja. Globalni ciljevi su univerzalni te su postavljeni na način da se mogu implicirati u svim zajednicama na svijetu, od strane svih ljudi uzimajući u obzir nacionalne politike i usmjerenja. Osim toga, ističe se važnost da se na integriran i harmoničan način uspostavi ravnotežu održivog razvoja objedinjujući njegove tri dimenzije – društvenu, ekonomsku i ekološku. Ovaj je plan dosad neviđenog sadržaja i opsega te predstavlja predodžbu i sliku svijeta koje odiše ravnopravnošću, kulturnom tolerancijom, poštivanjem ljudskih prava i njegovanjem drugih životnih vrijednosti i prava.¹³

Putem svih sporazuma i dogovora koji su postignuti kroz prošlost potiče se sve veći broj država da prihvate inovativni koncept razvoja kako bi se pronašlo rješenje za pretjeranu industrijalizaciju, klimatske promjene i opterećenost prostora. Uz sve to, urbanizacijski procesi, posebice hiperurbanizacija, postupno dovode do nedostatnog životnog standarda za veći dio stanovništva, a u najvećoj mjeri su ugroženi iznimno napučeni gradovi te nerazvijeni dijelovi svijeta.¹⁴

Svi sporazumi i inovativni koncepti održivog razvoja postaju sve važniji kako bi se suočili sa svim trenutnim i potencijalnim izazovima poput industrijalizacije, klimatskih promjena i urbanizacije te kako bi se osigurala prosperitetna i uravnotežena budućnost.

¹² Hrvatski Sabor, Rio +20 United Nations Conference on Sustainable Development, <https://sabor.hr/hr/press/priopcenja/na-konferenciji-rio20-zapoceo-parlamentar>, 22.6.2023.

¹³ United Nations, Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development, <https://sdgs.un.org/2030agenda>, 22.6.2023.

¹⁴ Bušljeta Tonković, A.; Holjevac, Ž.; Brlić, I.; Šimunić, N. (2017): **Koga (p)održava održivi razvoj?**, **Prinosi promišljanju održivosti ruralnih područja**, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, str. 95

2.3. Načela održivosti

Na osnovu svih održanih konferencija i sastanaka postavljena su načela održivog razvoja koja predstavljaju osnovne smjernice za postizanje harmonije između ekonomskog napretka, društvene pravde i zaštite prirodnih blagodati (slika 1.).

Slika 1. Načela održivog razvoja

Izvor: Izrada autorice prema M. Črnjar i K. Črnjar, **Menadžment održivog razvoja**, Rijeka, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji Sveučilišta u Rijeci, 2009, str. 84.-87.

Međunarodna unija za zaštitu prirode i prirodnih bogatstava (engl. International Union for Conservation of Nature and Natural Resources – IUCN) je 1991. godine donijela dokument pod nazivom Briga za zemlju - Strategija za održivo življenje (engl. Caring for the Earth – A Strategy for Sustainable Living) utvrdivši tada devet međusobno povezanih temeljnih načela za održivost.¹⁵ Također, dokument ističe važnost zaštite i obnove ekosustava, smanjenje onečišćenja i promicanje održive proizvodnje i

¹⁵ Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zaštita okoliša, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66938>, 23.6.2023.

potrošnje. Sve te komponente zajedno čine sveobuhvatan okvir za postizanje dugoročne ravnoteže između ljudskih potreba i očuvanja prirodnog okoliša.

Naglasak na zaštiti ekosustava, smanjenju onečišćenja te promicanju jednakosti među ljudskim rodovima oružja smjernice prema temeljnom okviru za održivost. S tim na umu, u nastavku se istražuju i opisuju sva načela koja čine ovaj skup. Načela su sljedeća:

1. Poštovanje i briga za životnu zajednicu – Ovo se načelo odnosi na brigu i zaštitu svih živih bića u danome trenutku, ali i na sve buduće generacije. Svaki daljnji razvoj ne smije na niti jedan način prijetiti i ugrožavati opstanak ostalih vrsta, a sve stvorene koristi trebaju se na ravnomjeren i pravedan način raspodijeliti među različitim interesnim skupinama i zajednicama, neovisno o njihovom financijskom položaju.
2. Pобољшanje kakvoće života – Jedan od glavnih ciljeva održivog razvoja jest poboljšati kvalitetu ljudskog življenja, a to je proces koji posljedično vodi do dostojanstvenog života. Iako postoji čitav niz ciljeva i oni se međusobno razlikuju, neki od njih su univerzalni i primjenjivi na veće skupine ljudi, a to su: dug i zdrav život, obrazovanje, politička sloboda, osigurana ljudska prava te sloboda od bilo koje vrste nasilja.
3. Zaštita vitalnosti i raznolikosti Zemlje – Neophodan dio razvoja fokusira se na zaštitu okoliša, a u tu je svrhu nužno zaštititi sve sustave za održavanje života, ekološke procese, bioraznolikost i ujedno zajamčiti korištenje obnovljivih izvora.¹⁶
4. Minimaliziranje iscrpljivanja neobnovljivih resursa – Glavna svrha ovog načela jest da se budući razvoj temelji na minimalnom iscrpljivanju neobnovljivih resursa, kao što su mineralni, nafta, ugljen i plin. Potencira se manja upotreba istih, praksa recikliranja ili prelazak na obnovljive zamjene koliko god je to moguće, a sve s ciljem da se osigura kvaliteta života budućim naraštajima.
5. Poštovanje granica prihvatljivog kapaciteta Zemlje – Ekosustav Zemlje i cjelokupna biosfera u određenoj, ograničenoj mjeri mogu podnositi štetne utjecaje, dok ne dođe do degradacije i uništenja istih. Zadatak je održive politike uvesti ravnotežu

¹⁶ M. Črnjar i K. Črnjar (2009): **Menadžment održivog razvoja**, str. 85.

prihvatnog kapaciteta Zemlje i nepovoljnih utjecaja da bi se moglo upravljati sigurno i dugoročno.

6. Promjene u osobnim stavovima i postupcima – Za usvajanje koncepta održivog življenja, društvo treba promovirati vrijednosti koje podržavaju ovakav način života, dok istovremeno obeshrabruju one koje nisu u skladu s tim ciljem. Uz to, obrazovanje o ovoj temi neizostavno je zbog širenja informacija i svjesnosti među ljudima te stjecanja spoznaje o akcijama koje se trebaju poduzeti u svrhu podržavanja ove etike.¹⁷
7. Omogućavanje zajednicama da skrbe o vlastitom okolišu – Da bi se poduzele odgovarajuće mjere za pravednije i održivije društvo, potrebno je lokalnim skupinama i zajednicama pružiti ovlaštenja, znanje i moć da djeluju i čine dobrobit za društvo u cjelini.
8. Stvaranje nacionalnog okvira za integraciju razvoja i zaštite – Nacionalni program za postizanje željene razine održivosti mora zadovoljavati potrebe različitih interesnih skupina. Osim toga, mora sadržavati neophodne pravne, znanstvene i institucijske okvire.
9. Stvaranje globalnog saveza – Globalna održivost trebala bi pružati korist svim državama tog saveza, no činjenica je da nije jednaka razina razvijenosti u svim dijelovima svijeta. Stoga, prilagođenost nerazvijenim i pretjerano razvijenim krajevima je neizostavna, a gospodarenje ovakvim sustavom temelji se isključivo na zajedničkim ciljevima i namjerama.¹⁹

Ova načela promoviraju društveno odgovorno ponašanje, zaštitu životne sredine, međunarodnu suradnju te se fokusiraju na dugoročnu perspektivu. Kroz primjenu načela održivog razvoja, težimo simultanom zadovoljenju ljudskih potrebu i zaštiti planete, što omogućava stabilno i održivo društvo za sve.

¹⁷ IUCN, Caring for the Earth – A Strategy for Sustainable Living, Gland, 1991, <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/cfe-003.pdf>, 23.6.2023.

¹⁹ Črnjar, M. i Črnjar, K. (2009): **Menadžment održivog razvoja**, str. 86.

²⁰ Šimić Leko, M. (2010): **Turizam i agroturizam u funkciji održivog razvoja**, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku, str.5.

2.4. Povezanost održivog razvoja i turizma

Pojmovi održivi razvitak i turizam povezani su na više razine i stvaranje ove veze ključno je za postizanje dugoročne održivosti cjelokupne turističke industrije. Održivi razvoj danas se definira kroz kontekst istovremenog povećanja ekonomskog napretka i blagostanja za društvo te njihove pravedne i skladne raspodjele uz uvjet zaštite i očuvanja već postojećih prirodnih i antropogenih resursa. S druge strane, turizam se smatra jednom od najbrže rastućih globalnih industrija koja pruža brojne prednosti, ali i nedostatke za društvo i njegovu okolinu.²⁰ Povezanost između održivog razvoja i turizma ključna je za osiguranje dugoročne održivosti turističke industrije, spajajući potrebu za ekonomskim napretkom i blagostanjem društva sa zaštitom prirodnih i antropogenih resursa, dok istovremeno turizam, kao brzorastuća industrija, donosi i prednosti i izazove za društvo i okolinu.

Postizanje ravnoteže između turističkog razvoja i očuvanja okoliša te socio-kulturne dobrobiti postaje imperativ za održivost ovog sektora. Održivi turistički razvoj uvjetuje očuvanje i održivost svih postojećih, i budućih turističkih resursa. Primarno je da održivi turizam zahtijeva promicanje ekološke svijesti i praksi u industriji. Turističke destinacije trebaju uložiti napore u očuvanje prirodnih resursa, zaštitu bioraznolikosti i smanjenje negativnog utjecaja na prirodu. To uključuje primjenu održivih praksi upravljanja otpadom, korištenje obnovljivih izvora energije, ograničavanje emisija stakleničkih plinova te podršku lokalnim inicijativama za očuvanje prirodnih staništa.¹⁸

Turističke atrakcije i destinacije trebaju biti pametno planirane i razvijane kako bi se minimizirao utjecaj na okoliš, a istovremeno pružio autentičan doživljaj posjetiteljima. Povezanost također leži u činjenici da turizam može biti važan pokretač ekonomskog rasta, ali je neophodno da ti benefiti budu jednoliko raspoređeni među lokalnim zajednicama.

¹⁸ Geić, S. (2021): **Turizam i baština u socioekološkoj paradigmi**, Visoka škola za menadžment i dizajn ASPIRA, Split, str.115.

Ekološka i ekonomska dimenzija moraju biti međusobno povezane, a najprikladniji način za to je da zaštita okoliša i temeljna načela održivosti postanu ishodište svih ciljeva i mjera ekonomske politike.¹⁹

S obzirom na ovu osnovu, naglasak se stavlja na primjenu ovih načela u konkretnoj praksi održivog turizma. Postizanje ravnoteže između turističkog razvoja i očuvanja okoliša, zajedno sa socio-kulturnom dobrobiti, postaje ključan aspekt održivosti ovog sektora.

Stvaranje održivog turističkog razvoja zahtijeva kontinuirane napore u očuvanju postojećih i budućih turističkih resursa, a slijedeće poglavlje na detaljan i opsežan način opisuje upravo održivi turizam i njegove značajke.

¹⁹ Dulčić, A.; Petrić, L. (1998): **Upravljanje razvojem turizma**, Mate, Zagreb, str. 321.

3. ODRŽIVI TURIZAM

U poglavlju 3. se daje teorijski pregled istraživanja na temu održivog turizma, opisuju dimenzije održivosti, te utvrđuje razlikovno poimanje.

3.1. *Pojmovno određenje*

Turizam je skup pojava modernog doba koji se razvija sukladno s razvitkom gradova, prometne infrastrukture te industrije. Početak turizma ogleda se u 19. stoljeću kada se javlja i povećana potreba za kretanjem i odmorom, a kroz nekoliko desetljeća razvoja turizam prelazi u svojstvenu fazu masovnog turizma.²⁰ Masovni turizam, kako mu i sam naziv govori, jest onaj turizam koji uključuje velik broj turista koji se kreću u organiziranim skupinama putujući u isto vrijeme na isto mjesto. Na taj način je kroz godine došlo do zasićenja turizma i stvorene prekomjerne količine štete na okoliš i život stanovnika posjećene zemlje.²¹ Bilo je potrebno okretanje prema diversifikaciji ponude te usmjeravanje na specifične zahtjeve užeg dijela tržišta. Budući da je masovnošću stvorena šteta na prirodnom staništu, u drugoj polovici 20. stoljeća, s naglaskom na osamdesete godine, javljaju se teorije i znanja koje uključuju održivost kao neizostavni dio razvoja turizma. Stvara se trend održivog razvoja turizma prema kojem svaka destinacija treba težiti jer će u suprotnom turistička infrastruktura rezultirati zapuštanjem i neprivlačnošću samog mjesta koje se posjećuje, što sa sobom nosi posljedicu smanjene zarade te onečišćenja okoliša.²² Ovakva je nepogodna situacija zadesila turističke destinacije poput Venecije ili Barcelone koje su primale nekontroliran i neumjeren broj posjetitelja te danas ispaštaju na ekonomskom, socio-kulturnom ili pak ekološkom aspektu.

Kako za održivi razvoj, tako i za održivi turistički razvoj vrijedi činjenica da ne postoji jedna glavna i univerzalna definicija koja se može pronaći u znanstvenoj i stručnoj

²⁰ Geić, S., Geić, J., Čmrlec, A. (2008): **Zdravstveni turizam egzistencijalna potreba u suvremenom društvu**, <https://hrcak.srce.hr/file/95948>, 21.8.2023.

²¹ ACT Bissell Library, Hospitality & Tourism Subject Guide, Mass Tourism, <https://anatolia.libguides.com/c.php?g=669464&p=4835589>, 21.8.2023.

²² Responsible Travel, Overtourism in Venice, <https://www.responsibletravel.com/copy/overtourism-invenice>, 21.8.2023.

literaturi, već postoji čitav niz objašnjenja za pojam održivog razvoja turizma. Održivi turizam poznat je i pod nazivima ustrajni turizam ili pak odgovorni turizam iz razloga što fokus stavlja na odgovorniji pristup ljudi prema okolišu. Održivi turizam (engl. Sustainable tourism) jest sposobnost bilo koje turističke destinacije da tijekom svojeg razvoja ostane u ravnoteži s okruženjem.²³

Prema službenoj definiciji UNWTO-a naglasak se stavlja na sudjelovanje u procesu održivosti turizma: "Održivi razvoj turizma zahtjeva sudjelovanje svih relevantnih dionika, kao i snažno političko vodstvo kako bi se osiguralo sveobuhvatno sudjelovanje i postizanje konsenzusa. Postizanje održivog razvoja turizma kontinuirani je proces i zahtijeva stalno praćenje utjecaja, uvođenje potrebnih preventivnih i/ili korektivnih mjera kad god je to potrebno."²⁴ Kroz kontinuirani rad na održivim praksama, turizam može igrati ključnu ulogu u očuvanju prirodnih resursa i kulturne baštine, doprinoseći dugoročnom prosperitetu i zadovoljstvu posjetitelja i lokalnih zajednica.

Održivi razvoj turizma podrazumijeva razvoj koji prvenstveno zadovoljava potrebe sadašnjih turista, zajedno sa svim sudionicima turističkog tržišta, uz istovremeno očuvanje svoje baze i smanjenu degradaciju okoliša. Također, održivi razvoj trebao bi rezultirati visokom razinom zadovoljstva posjetitelja te im osigurati jedinstveno iskustvo paralelno podižući njihovu svijest o šteti neodrživosti te promicati prakse i koncept trenda održivosti među njima.

U širokom spektru definicija za održivi turistički razvoj izdvajaju se slijedeće:

- Održivi turizam je ona vrsta turizma koja se razvija ujedno ne stvarajući štetu na svoju bazu.²⁸
- Održivi turizam zadovoljava potrebe i želje svih sudionika na turističkom tržištu i u samoj destinaciji uz simultano očuvanje turističkih resursa koji mogu biti upotrebljivi u budućnosti.

²³ Čavlek, N., Vukonić, B. (2006): **Rječnik turizma**, Masmedia, Zagreb, str. 253.

²⁴ UNWTO, Sustainable development, <https://www.unwto.org/sustainable-development>, 25.6.2023.

²⁸ Magaš, D. (2003): **Management turističke organizacije destinacije**, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, str.45.

- Održivi je turizam onaj koji može dugoročno opstati iz razloga što ne stvara štetu na okoliš, već stvara dobrobit u ekonomskom, ekološkom i društvenom pogledu.²⁵

Osim toga, u velikom broju stručne i znanstvene literature, održivi turizam se nerijetko naziva i „odgovornim turizmom“ koji dolazi od engleskog izraza „responsible tourism“ što apelira na činjenicu da ova vrsta turizma zagovara što odgovorniji odnos čovjeka prema prirodi i okolišu.²⁶ Svi ovi nazivi ne samo da označavaju ideju, već pozivaju na djelovanje, naglašavajući važnost odgovornog ponašanja kako bismo postigli ravnotežu između turističke aktivnosti i zaštite prirodnih resursa.

3.2. Dimenzije održivosti

Koncept održivog razvoja temelji se na tri međusobno povezana i isprepletena elementa – na ekonomskoj, ekološkoj i socio-kulturnoj dimenziji. Za dugoročnu održivost turizma potrebno je uspostaviti i osigurati proces ravnoteže između svih triju zahtjeva koje turizam nalaže. Najprije je nužno ukazati na značaj gospodarske odnosno ekonomske dimenzije koja mora zajamčiti korist svim dionicima, uspostaviti stabilnost zaposlenosti, stvoriti dugoročni ekonomski rast te učinkovitost, omogućiti dohotke lokalnom stanovništvu te ujedno pridonijeti smanjenoj razini siromaštva. Štoviše, UNWTO predlaže da DMO (eng. Destination management organisation) u svoje postupke treba obuhvatiti sve postojeće lokalne, ali relevantne dionike da bi se zajamčio dugotrajni, održivi razvoj turizma.³¹ Kroz usklađivanje gospodarskog rasta, očuvanja okoliša i unapređenja društvene dobrobiti, moguće je stvoriti održivu osnovu za razvoj turizma koja donosi korist svim dionicima i promiče dobrobit lokalnih zajednica.

Socio-kulturna odnosno društvena sfera nije opravdana ako održivi razvoj ne zadovoljava potrebe velike većine stanovnika na planetarnoj razini. Održivi društveni razvoj je proces izgradnje ljudskih kapaciteta u smislu: promicanja kulturne različitosti i međukulturalne tolerancije, očuvanja autentičnosti domicilnog stanovništva, zaštitu

²⁵ Tubić, D. (2019): **Ruralni turizam: od teorije do empirije**, Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, Virovitica, 63.

²⁶ Ibidem, str. 62.-63.

³¹ Ibidem, str. 63.

lokalne kulturne materijalne i nematerijalne baštine, prevencije kriminala i sličnih negativnih društvenih pojava te promjene navika u potrošačkom i proizvođačkom lancu. Cilj ovog segmenta jest ukinuti nemogućnost pojedinaca i društvenih skupina da sudjeluju u bitnim društvenim procesima, kao i procesima rada i gospodarstva.²⁷ Važno je promovirati ljudske slobode u vidu sudjelovanja u političkim aktivnostima, obrazovanju, zdravstvu te kontinuirano i konstantno raditi na problemu socijalne isključenosti pojedinaca. Posljednja komponenta koja je potrebna za ostvarenje održivog razvoja je ekološka odnosno okolišna (slika 2.)

Slika 2. Prikaz dimenzije održivog razvoja

Izvor: Laboratorij održivog razvoja, <https://lora.bioteka.hr/sto-je-odrzivi-razvoj/>, 25.6.2023.

Ekološki problemi na globalnoj frekvenciji predstavljaju najteže rješive probleme zato što zahtijevaju multidisciplinarna istraživanja. Važno je naglasiti da priroda i ekosustav nisu sami po sebi toksični i opasni, već enormnu ulogu igra ljudska vrsta. Problemi ove vrste ujedno prijete i opstanku ljudske vrste na Zemlji, kao i potpunom izumiranju svih oblika živih bića. Neki od glavnih izazova s kojima se znanstvenici i teoretičari susreću na ovom putu održivosti jest neusklađen demografski rast, nekontrolirana infrastruktura kao i neravnomjerno raspoređeno stanovništvo. Kao odraz svih ekoloških problema javljaju se klimatske promjene koje su uzrokovale onečišćenje atmosfere, uvećanu emisiju štetnih plinova, devastaciju prirodnih resursa te je stvorena velika količina smeća i slično. Shodno tomu, ekološka dimenzija označava minimalizaciju ekološke štete, pravilno korištenje prirodnih potencijala u skladu s konceptom razvoja, zaštita

²⁷ Krstić, M. (2018): Economics of Sustainable Development, Univerzitet u Nišu, Srbija, str. 19.-25. ³³ Ibidem, str. 25.-27.

prirodne baštine i različitih vrsta biljnog i životinjskog svijeta, sprječavanje izumiranja ugroženih vrsta, proizvodnja i potrošnja unutar sigurnih ekoloških razmjera te sveukupno manje stvaranje štete na prirodnom staništu.³³ Na sastanku Ujedinjenih naroda krajem rujna 2015. svjetski su dionici usvojili novi petnaestogodišnji globalni program za održivi razvoj kojem je ciljna godina 2030. (engl. Tourism in the 2030 Agenda) i koji sadrži 17 temeljnih ciljeva održivog razvoja. Isto je detaljnije opisano u narednom potpoglavlju.

3.3. Ciljevi održivog razvoja

Svih 17 ciljeva međusobno su usko povezani te predstavljaju specifični plan za dostizanje prosperiteta te očuvanje planeta Zemlje uključivanjem svih dijelova društva kroz partnerstva i provedbu teorija održivosti u praktično djelo.²⁸

Sukladno prikazu (slika 3), prvi cilj koji je usvojen odnosi se na iskorjenjivanje ekstremnog siromaštva u svijetu u svim oblicima. Kao jedan od najbrže rastućih sektora, turizam pridonosi gospodarskom napretku i jamči prihode otvaranjem novih radnih mjesta. Zadatak je osigurati svim osobama jednaka prava i mogućnosti na ekonomske resurse te izgraditi jedinstveni sustav čija bi uloga bila zaštita i prevencija u osjetljivim situacijama poput brojnih ekoloških katastrofa (požar, potres, poplava).

Slika 3. Prikaz 17 ciljeva održivog razvoja

Izvor: UNWTO, <https://www.unwto.org/tourism-in-2030-agenda>, 25.6.2023.

²⁸ UNWTO, Tourism in the 2030 Agenda, <https://www.unwto.org/tourism-in-2030-agenda>, 25.6.2023.

Nadalje, drugi cilj obrađuje problematiku gladi te je potrebno okončati glad i osigurati svima, a posebice siromašnima, da tijekom cijele godine imaju dostupnu dovoljnu količinu hrane za vođenje normalnog života. Također, podcilj je unaprijediti samu kvalitetu hrane koja se plasira na tržište te promovirati održivu granu poljoprivrede. Ovaj se segment posebice odnosi na obiteljska poljoprivredna poduzeća, na ribare i stočare te druge slične okupacije.²⁹ Treći cilj, zdravlje i blagostanje, sažeto rečeno odnosi se na sve prihode koji se steknu turizmom, a mogu se reinvestirati u poboljšanje zdravstvenog sustava i pružanja medicinskih usluga. Namjerava se osobama svih životnih dobi omogućiti zdrav život te osigurati univerzalnu pokrivenost zdravstvenom zaštitom i skrbi. Osim toga, planira se smanjiti omjer smrtnosti djece i majki, nastaviti borba protiv zaraznih bolesti, povećati financiranje u područjima zdravstva te proširiti kapacitete bolnica u svim zemljama. Kako se navodi, četvrti cilj obuhvaća poboljšanje na polju obrazovanja u vidu kvalitetnijeg i jeftinijeg obrazovanja. Promovira se promicanje cjeloživotnog učenja, neovisno o dobi osobe, kao i besplatno osnovno i srednje obrazovanje za sve djevojčice i dječake što kao posljedicu nosi povišenu stopu pismenosti i edukacije. Nastavljajući na prethodni cilj, peta okupacija zalaže se za postizanje rodne ravnopravnosti s naglaskom na jačanje i osnaživanje svih osoba ženskog spola, kao i ukidanje bilo kakvih načina diskriminacije protiv djevojčica i žena. Šesti se cilj zalaže za čistu i pitku vodu, održivo upravljanje vodama te osiguranje osnovnih higijenskih uvjeta za sve ljude. Cilj je postići jednak i ravnopravan pristup jeftinoj, ali i sigurnoj pitkoj vodi. Slično tomu, sedmi segment obuhvaća pristup sigurnoj, pristupačnoj i održivoj energiji koja dolazi iz čistih i obnovljivih izvora.

Ovdje se u prvom redu traži povećanje udjela obnovljive energije u sveukupnom globalnom energetsom sustavu, kao i moderni pristup energetske usluga.³⁰

Nadalje, za održivost neke destinacije neizostavno je promovirati dostojanstven rad i ekonomski rast i zaposlenost za sve stanovnike, kao i nastaviti rad na području industrije, infrastrukture i inovacija u vidu izgradnje izdržljive infrastrukture te poticanja inovativnosti među dionicima tržišta. Smanjenje nejednakosti koja postoji unutar, ali i izvan područja države proučava se pod točkom deset. Do kraja 2030. godine zadatak

²⁹ Institut za društveno odgovorno poslovanje, 17 ciljeva održivog razvoja, <https://idop.hr/ciljeviodrzivog-razvoja/>, 25.6.2023.

³⁰ UNWTO, Tourism in the 2030 Agenda, <https://www.unwto.org/tourism-in-2030-agenda>, 25.6.2023.

je osnažiti uključenost svih osoba u prihode bez obzira na društveni status, spol, životnu dob, religiju i druge brojne aspekte. Užurbani rast gradova u zemljama u razvoju jedan je od glavnih uzročnika koji dovode do potrebe stvaranja održivih gradova, naselja i zajednica ljudi koje ondje obitavaju. Ovaj se segment očituje u tome da se omogući pristup sigurnom i jeftinom smještaju, kao i održivim prijevoznim sredstvima za sve. Prije svega, cilj je unaprijediti uvjete u nehigijenskim i zapuštenim mjestima. Nadalje, jedan od 17 ciljeva je i onaj koji želi osigurati potpuno održive oblike proizvodnje, ali i potrošnje. Samo neki od izazova koji se nameću su: postići efikasno i održivo korištenje prirodnih potencijala, odgovorno upravljati otpadom, razvijati svijest o održivom stilu života te promovirati domaće proizvode i lokalnu kulturu. Zatim, cilj o zaštiti klime odnosi se na poduzimanje akcija i postupaka zaštite u borbi protiv svih oblika klimatskih promjena te njihovih posljedica. Razvoj turizma također mora pažnju obratiti na zdrave morske ekosustave te očuvati i održivo upotrebljavati oceane, mora, rijeke i druga vodena bogatstva. Kako o vodenom svijetu, tako je i o životu na kopnu potrebno voditi održiv razvoj u vidu zaštite i promocije održivog korištenja kopnenih ekosustava, upravljanja šumama i drugim kopnenim površinama te je nužno spriječiti ugrožavanje biološke raznolikosti. Budući da je turizam grana industrije koja u svoje djelovanje uključuje širok spektar ljudi različitih kultura, vrijednosti i uvjerenja, neophodno je uspostaviti što veću razinu međusobnog poštovanja, razumijevanja i tolerancije. Predzadnji se cilj također bavi iskorjenjivanjem svih oblika nasilja, trgovine djecom, korupcije i smanjivanjem nezakonitih protoka novca i oružja. Samim time, može se reći da je svrha ciljeva održivog razvoja u velikoj mjeri usredotočena na rad s vladama i zajednicama na pronalaženju permanentnih rješenja za sukobe, nesigurnost i kriminalne akcije. Na kraju, pod nazivom „Partnerstvom do ciljeva“, nalazi se posljednji cilj koji se odnosi na zadatak vladajućih da uvrste globalno partnerstvo u koncept održivog razvoja.³¹ Doista, javne suradnje te javno-privatna partnerstva nužna su i temeljna podloga za daljnji razvoj i rast turizma.

Ti su ciljevi detaljnije obrađeni kroz ukupno 169 projekata, temeljeni su na Milenijskim razvojnim ciljevima te su kompatibilni s razvojnom Agendom iz 2015. godine. Namjera je do kraja 2030. godine ostvariti postojeće inicijative te u što većoj mjeri ispuniti

³¹ Institut za društveno odgovorno poslovanje, 17 ciljeva održivog razvoja, <https://idop.hr/ciljeviodrzivog-razvoja/>, 25.6.2023.

prethodno navedene i objašnjene ciljeve kako bi se razvila mjerila za napredak u održivom razvoju turizma.

3.4. *Zeleni turizam i eko turizam*

Najjednostavnije rečeno, održivi turistički razvoj očituje se u postizanju rasta kvalitete na način da se ne oštećuje izvorni izgled prirode i okoliša. Uz to, neizostavno je očuvanje kulture, povijesti i tradicijskog aspekta lokalne zajednice.

Kako bi atrakcijska osnova bila pogodna za buduće naraštaje, ispituju se mnogobrojni proaktivni³² ciljevi i odluke, politike i strategije te unaprjeđenja prirodnih dobara u okruženju, što dovodi do istovremenog napretka na više različitih sfera ljudskog življenja i djelovanja.³³

Zbog sveobuhvatnosti koncepta održivog razvoja, danas razlikujemo nekoliko alternativnih oblika ove vrste turizma koja su podređena generalnom pojmu održivosti. Svi takvi oblici turističkog razvoja svrstavaju se pod jedinstveni i zajednički naziv održivi turizam. Postoji čitav niz alternativa koje u jednoj točki dijele zajedničke karakteristike i razvijaju se doprinoseći istome cilju, dok se s druge strane mogu i minorno razlikovati te upravo zato prepoznajemo više vrsta održivog turizma.

Svaka vrsta održivog turizma ima svoje posebnosti i usredotočuje se na druge aspekte očuvanja okoliša, kulture i lokalne zajednice. Za definiranje pojma zelenog turizma, potrebno je najprije definirati pojam eko turizam, kako bi se utvrdila i pronašla razlika između navedenih pojmova te da bi se na što precizniji način definirao obuhvat svake vrste turizma.

Ekoturizam jest vrsta turizma koja svoj fokus stavlja na zaštitu okoliša i prirodnog okruženja, kao i na očuvanje ekoloških integriteta. Razvoj ekoturizma u svijetu smješta se u razdoblje kraja 19. stoljeća kada dolazi do osnivanja prvih nacionalnih parkova. Iako u to vrijeme ovaj pojam nije postojao, upravo su nacionalni parkovi i drugi zaštićeni

³² Cambridge Dictionary, Proactive, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/proactive>, 20.8.2023.

³³ Valčić, M. (2018): Turizam i kultura, Jurčić, Zagreb, str.

dijelovi prirode odigrali glavnu ulogu pri formiranju ove grane turizma.³⁴ Ekoturizam potiče putovanja koja na minimalno štetan način utječu na prirodu, a najčešće uključujući čitav spektar aktivnosti koje se odvijaju u prirodi, kao što su promatranje divljih životinja, ekološke edukacije i ture, sudjelovanje u zaštiti ugroženih vrsta i mnoštvo sličnih sadržaja. Glavni zadatak ekoturizma jest usaditi posjetiteljima svjesnost o važnosti očuvanja ekosustava. Nudeći dugoročna rješenja vezana uz tržište, ekoturizam pruža efikasne ekonomske poticaje za očuvanje i poboljšanje bioraznolikosti te pomažu pri zaštiti našeg planeta.³⁵

Prema UNWTO-u, ekoturizam obuhvaća sve oblike turizma koji sadrže sljedeća obilježja:

1. Glavna motivacija turista jest uvažavanje i respektabilno korištenje prirode i tradicionalnih kultura,
2. Sadrži interpretacijske i edukacijske značajke,
3. Minimalizira se svaki negativan utjecaj na prirodni okoliš,
4. Organizira se od strane specijaliziranih turoperatora za manje skupine ljudi.

UNWTO je aktivno sudjelovao u području ekoturizma od početka 1990-ih godina.

Organizacija je razvila smjernice usmjerene na uspostavljanje snažne veze između zaštićenih područja i turizma s ciljem osiguravanja da turizam doprinosi svrsi vrijednih prirodnih blagodati.³⁶

Također, ekoturizam ujedinjuje zajednicu i održivo putovanje odnosno turiste u cjelinu, što znači da oni koji provode, plasiraju i sudjeluju u aktivnostima ekoturizma trebaju izgraditi ekološku i kulturnu svijest, omogućiti pozitivna iskustva i strani potražnje i strani potrošnje te stvarati dugoročna partnerstva.

Turizam usmjeren na prirodu jest općenito jedan od najbrže rastućih sektora u cjelokupnoj turističkoj industriji. Razlozi za ovaj rast uključuju demografske promjene

³⁴ Čorak, S.; Mikačić, V. (2006): **Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno**, Institut za turizam, Zagreb, str. 153.

³⁵ The International Ecotourism Society, What is Ecotourism?, <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/>, 27.6.2023.

³⁶ UNWTO, Ecotourism and protected areas, <https://www.unwto.org/sustainabledevelopment/ecotourism-and-protected-areas>, 27.6.2023.

u zemljama izvora kao što je starije i iskusnije stanovništvo, zasićenost tržišta za 3S, kao i povećanje ekološke svijesti u javnosti.³⁷ Ljudi svakim danom postaju sve ekološki svjesniji i traže ekološki prihvatljivije alternative u svakodnevnom životu. To se proširilo i na putovanja i dovelo do stvaranja spomenutih ekoturizma, održivog turizma i zelenog turizma. Svaki od ovih oblika sadrži posebnosti zbog kojih stvara varijaciju među drugim, srodnim pojmovima i konceptima.

U početku svoga razvoja, ranih 1980-ih, pojam zelenog turizma se odnosio na turizam malog opsega koji je uključivao posjete prirodnim područjima uz minimalan utjecaj na okoliš. Međutim, tijekom vremena, taj pojam je dobio šire značenje, postajući opis za turističku djelatnost koja je prihvatljiva za okoliš.³⁸ Nažalost, iako odaje ekološki duh, danas je situacija potpuno suprotna. Zeleni turizam je dobio lošu reputaciju jer su mnogi hoteli i izleti koristili taj pojam kao marketinšku taktiku, a zapravo nisu poduzeli stvarne mjere za smanjenje štete koju nanose okolišu. Ova praksa poznata je danas kao "greenwashing". Hoteli su se predstavljali kao "zeleni" ili ekološki prihvatljivi, iako nisu implementirali ni osnovne održive prakse, poput recikliranja ili štednje vode. Ovaj oblik lažnog predstavljanja u svrhu stjecanja povjerenja potrošača postao je široko rasprostranjen i narušio je vjerodostojnost pojma zelenog turizma.³⁹ Takav trend "greenwashinga" podsjeća nas na nužnost strogih standarda i transparentnosti kako bismo osigurali da zeleni turizam zaista postigne svoj izvorni cilj - očuvanje okoliša i promociju odgovornog putovanja.

Ne postoji jedna općeprihvaćena definicija za zeleni turizam, no može se reći da on obuhvaća skup uvjeta i standarda koji se odnose na smanjenje pritiska turizma na prirodno stanište. S obzirom na rast sektora turizma kao fenomena globalnih razmjera, zeleni turizam se nameće kao potreba u društvu, a ne više samo kao izbor ili preferencija pojedinca.

Zeleni turizam se odnosi na putovanje u bilo koju turističku destinaciju koja se razvija s ciljem postizanja održivosti, pri čemu subjekti na strani turističke ponude nastoje

³⁷ Gale, T. (2009): **Ecotourism and Environmental Sustainability: Principles and Practice**, Routledge, Cornwall, str. 3.

³⁸ Čorak, S.; Mikačić, V. (2006): **Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno**, Institut za turizam, Zagreb, str. 156.

³⁹ Business News Daily, What Is Greenwashing?, <https://www.businessnewsdaily.com/10946greenwashing.html>, 27.6.2023.

smanjiti negativni utjecaj na okoliš koliko je god moguće.⁴⁰ Održivost zelenog turizma postaje sve važnija, budući da nam pomaže sačuvati prirodne ljepote svijeta za buduće generacije, dok istovremeno omogućuje turistima iskustva koja će im dugo ostati u sjećanju.

Sumirajući prethodno analizirano, može se reći da se oba pojma odnose na prakse koje pokušavaju smanjiti negativne posljedice od turizma uz očuvanje i poštivanje lokalne kulture. Činjenica jest da sudionici ekoturizma se brinu da su sva posjećena mjesta zaštićena od vanjskih ili neprirodnih utjecaja te angažiraju lokalne vodiče kako bi oblikovali putničko iskustvo. Ovaj će termin ponajviše odnositi na aktivnosti i posjete vezane uz promicanje svijesti o zaštiti prirode, dok s druge strane zeleni turizam fokus stavlja na putovanja koja se odvijaju u bilo kojoj turističkoj destinaciji koja se razvija u skladu s načelima održivosti.⁴¹ Primjerice, ekoturisti često posjećuju zaštićena područja poput nacionalnih parkova, rezervata ili ekološki osjetljivih područja te se trude minimizirati negativni utjecaj na ta mjesta, dok je posjetiteljima zelenog turizma važna npr. potpora lokalnoj zajednici, ekološka svijest i edukacija, kao i odabir održivog smještaja koji je pravno verificiran.

3.5. *Razlika između održivog i neodrživog turizma*

Održivi turizam i neodrživi turizam su dva koncepta koji se značajno razlikuju po svom pristupu i utjecaju na prirodu, socioekonomsku dobrobit i kulturnu baštinu. Održivi turizam trend je koji postaje sve važniji u svijetu te se na svakodnevnoj razini suočava s rastućim izazovima očuvanja okoliša i održivog razvoja, dok s druge strane neodrživost i nebriga za okoliš padaju polako u zaborav.

Koncept održivog turizma odnosi se na dugoročni, participativni, ekološki, društveni i ekonomski razvoj turizma. U tom se pogledu, razvoju mogu klasificirati kao održivi ili neodrživi u smislu održivosti koja izražava mentalnu transformaciju u turističkom sektoru. Temeljna razlika između održivog i neodrživog turizma leži u njihovom

⁴⁰ Travel Earth, The Difference Between Ecotourism, Sustainable Tourism And Green Tourism, <https://travel.earth/difference-between-eco-sustainable-and-green-tourism/>, 27.6.2023.

⁴¹ Global Sustainable Tourism Council, The Difference Between Ecotourism and Sustainable Tourism, <https://www.gstcouncil.org/ecotourism/>, 27.6.2023.

pristupu prema zaštiti okoliša, socioekonomskim aspektima i kulturnoj baštini, a u nastavku će se prikazati sve diferencije ovih pojmova.

Tablica 1. Razlike između održivog i neodrživog turističkog razvoja

OBILJEŽJA ODRŽIVOG RAZVOJA	NEODRŽIVOST U TURIZMU
Spori razvoj	Brzi razvoj
Kontrolirani razvoj	Nekontrolirani razvoj
Dugoročna perspektiva	Kratkoročna dobit
Kvalitetan razvoj	Kvantitetan razvoj
Lokalna kontrola/sudjelovanje	Kontrola bez lokalne zajednice
Plan prethodi razvoju	Razvoj bez plana
Dobro razrađeni koncepti	Mali projekti
Lokalni zaposlenici	Uvezena radna snaga
Autohtona arhitektura	Ne-autohtona arhitektura

Izvor: Izrada autorice prema Smolčić, J. D. i Milohnić, I., **Održivi razvoj i turizam, 2. dio**, Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti Sveučilišta u Mostaru, 2012.

Održivi turizam, kao koncept, ima za cilj minimizirati buduće i potencijalne štetne utjecaje na prirodu i ekosisteme. Održivi turizam također promovira isključivo dugoročno rješenje za turizam što uključuje korištenje obnovljivih izvora energije, podržavanje lokalne inicijative očuvanja okoliša, educiranje posjetitelja o važnosti zaštite prirode te prihvaćanje održivih praksi putem edukacijskih programa i mjera. On se temelji na postupnom i kontroliranom rastu kako bi se izbjeglo preopterećenje destinacija i negativni utjecaji.

Uz to, uključuje nadzor i regulaciju turističkih aktivnosti kako se ne bi narušavali prirodni i antropogeni resursi. Održivi turizam promiče i aktivno sudjelovanje lokalnih zajednica u procesu odlučivanja i upravljanja turizmom, kako bi se osiguralo da imaju koristi od turističke industrije i da imaju kontrolu nad svojim resursima. Nadalje, ova se vrsta turizma temelji na planskom pristupu, gdje se razvoj temelji na detaljnom istraživanju, analizi i planiranju, uključuje jasno definirane principe, smjernice i politike te potiče

zapošljavanje lokalnog stanovništva, što doprinosi jačanju lokalnih gospodarstava i zajednica. Autohtona arhitektura i korištenje tradicionalnih oblika izgradnje neizostavno je obilježje održivog razvoja kojim se pokušava zamijeniti masovna izgradnja koja može narušiti estetiku i autentičnost destinacija.⁴²

Očuvanje kulturne baštine i lokalnog identiteta putem tradicionalne arhitekture također pruža posjetiteljima priliku da dublje razumiju i cijene bogatu povijest destinacije.

Nasuprot tomu, neodrživi turizam se odlikuje naglim i nekontroliranim razvojem turističkih destinacija, često bez jasnih smjernica ili strategija. Ovaj oblik razvoja često je usmjeren na postizanje kratkoročne financijske dobiti, bez ozbiljnog razmatranja dugoročnih posljedica. Posljedica toga je često pretrpanost destinacija, preopterećenje infrastrukture i negativni utjecaj na prirodno i kulturno naslijeđe.⁴³ Neodrživi turizam često stavlja ugrožene ekosustave i lokalne zajednice pod pritisak, što može rezultirati dugoročnim ekološkim i socijalnim problemima koji se teško mogu riješiti.

Kvantitativni razvoj je još jedna karakteristika neodrživog turizma, gdje se fokus stavlja na povećanje broja turista i turističkih aktivnosti, bez obzira na kvalitetu iskustva i očuvanje okoliša. To može rezultirati masovnim turizmom, gužvama i negativnim utjecajem na lokalnu zajednicu. U neodrživom turizmu često nedostaje i aktivno sudjelovanje lokalnih zajednica u procesu odlučivanja i upravljanja. Odluke se donose izvan lokalnog okvira, a koristi od turizma često se nepravedno raspoređuju među lokalnim stanovništvom. To može stvoriti nejednakosti, smanjiti lokalnu kontrolu i stvarati osjećaj isključenosti među lokalnim zajednicama.⁴⁴ Održivi turizam, nasuprot tome, promiče zajedničko sudjelovanje lokalnih zajednica kako bi se osiguralo da imaju pravičan udio u koristima turizma i glas u oblikovanju budućnosti svojih destinacija.

Manjak dugoročnih vizija, strategija i smjernica u neodrživom turizmu rezultira nerazmjernim razvojem, nedostatkom zaštite okoliša i kulturnog naslijeđa te nemogućnosti predviđanja i upravljanja negativnim utjecajima. Ova vrsta turizma

⁴² Drljača, M. (2012): **Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja**, Fondacija za kulturu kvaliteta i izvrsnost, Beograd, str. 20.-26.

⁴³ Ecobnb, Consequences and Solutions, https://ecobnb.com/blog/2020/02/overtourism-causesconsequences-solutions/?fbclid=IwAR0lzSu04VpAHNpC1adW0VbGkeSVRGKfK7cRvA1kinNP6GY3_eU99VUpUAo,

⁴⁴ Research Gate, Sustainable and Unsustainable Development sin Tourism, https://www.researchgate.net/figure/Sustainable-and-Unsustainable-Developments-in-Tourism_tbl1_315841375, 28.6.2023.

također može preferirati manje projekte koji često nemaju širi kontekst i podršku. To može dovesti do fragmentacije turističke ponude, nedostatka infrastrukture i slabijeg iskustva za turiste. U neodrživom turizmu često se oslanja na uvoz radne snage, čime se smanjuje prilika za lokalno zapošljavanje i sudjelovanje lokalnog stanovništva u turističkoj industriji što stvara ekonomske nejednakosti i distancu od lokalne zajednice.

Na kraju neizostavno je reći da neodrživi turizam često rezultira izgradnjom neautohtone arhitekture koja narušava autentičnost i kulturno naslijeđe destinacija. Umjesto očuvanja lokalne arhitekture i tradicije, često se preferiraju standardizirani i neoriginalni građevinski stilovi koji mogu smanjiti jedinstvenost i posebnost destinacija.⁴⁵ Održivi turizam ima ključnu ulogu u zaštiti prirode i kulture destinacija, dok neodrživi turizam nosi kratkoročne koristi i dugoročne negativne posljedice. Uz to, koncept održivog turizma mora biti usmjeren prema destinacijama koje su podložne masovnom turizmu. Razlog tome je što nedostatak održivosti ozbiljno prijeti temeljima budućeg poslovanja u tim destinacijama. Ako se održivost ne uzme ozbiljno, destinacija može brzo postati neprivlačna za turiste, što rezultira padom prihoda. Turizam se često nalazi u neravnopravnom položaju u odnosu na druge sektore poput rudarstva, vodoprivrede i šumarstva kada je u pitanju korištenje prirodnih resursa. Štoviše, turizmu često nedostaju potrebna sredstva za zaštitu svojih ključnih razvojnih resursa, kako prirodnih tako i društvenih turističkih atrakcija, koje drugi sektori često iskorištavaju bez odgovornosti.⁴⁶ U kontekstu Hrvatske, daljnje istraživanje fokusa na primjenu održivih praksi i prepoznavanje izazova unutar lokalnih okvira postavlja temelj za naredno poglavlje, gdje će se istražiti kako održivi turizam može procvjetati u hrvatskom kontekstu.

⁴⁵ Pigram, J. J., Wahab, S. (1997): **Tourism, Development and Growth – The Challenge of Sustainability**, Routledge, London and New York, str. 33.-35.

⁴⁶ Cetina, E. (2022): Održivi razvoj turizma u Hrvatskoj, <https://hrcak.srce.hr/en/file/412249>, 25.8.2023.

4. ODRŽIVI TURIZAM U REPUBLICI HRVATSKOJ

Naredno poglavlje bavi se analizom stanja održivog turizma u Republici Hrvatskoj, istražujući ključne aspekte, izazove i perspektive ovog sektora.

4.1. *Analiza stanja održivog turizma*

Posljednjih nekoliko godina, osim masovnog turizma, bilježi se početak drugih selektivnih oblika turizma, s naglaskom na održivi turizam.⁴⁷ Sve je veća svijest o potrebi očuvanja prirodnih ljepota, kulturno-povijesne baštine te lokalne zajednice. Održivi turizam uključuje i inicijative za smanjenje negativnog utjecaja turizma na okoliš, očuvanje bioraznolikosti i najvažnije - podršku lokalnom stanovništvu. Vlada Republike Hrvatske i turistički sektor su prepoznali važnost održivog turizma i poduzimaju korake za njegov razvoj u budućnosti. To uključuje ulaganja u infrastrukturu, obnovljive izvore energije, edukaciju dionika turizma i promociju odgovornog turizma. Također se potiče razvoj ekoloških certifikacija za smještajne objekte, restorane i ostale turističke usluge sve u cilju unaprjeđenja usluge i prihvaćanja održivosti.

U hrvatskoj stručnoj i znanstvenoj literaturi pojam održivog turizma dolazi od engleske inačice *sustainable tourism*, dok se s njemačkog govornog područja provlači pojam *haltbaurer Tourismus* što se doslovce prevodi kao ustrajan oblik turizma. Uz to, nerijetko se održivi turizam izjednačuje s pojmom odgovornom turizma (engl. *Responsible tourism*) što dodatno naglašava odgovorniji pristup čovjeka prema prirodi.⁵⁶

Često se percipira da održivost i profitabilnost nisu kompatibilni, posebno u sektorima poput turizma. Međutim, postoji sve veći broj dokaza koji ukazuju na to da održivost može biti izvor konkurentne prednosti i dugoročne profitabilnosti u turizmu. Integracija održivih praksi može smanjiti operativne troškove kroz uštedu energije, vode i smanjenje otpada. Također, sve veći broj putnika traži autentična iskustva i destinacije koje promiču očuvanje prirode i kulture. Turističke tvrtke koje uspiju uskladiti

⁴⁷ Luković, T. (2008): Selektivni turizam, hir, ili znanstveno istraživačka potreba, <https://hrcak.srce.hr/en/37744>, 25.8.2023.

profitabilnost s održivošću mogu privući i zadovoljiti zahtjeve sve većeg broja ekološki svjesnih putnika te dugoročno izgraditi reputaciju kao odgovorni i društveno osviješteni akteri u industriji. Stoga, važno je shvatiti da održivost i profitabilnost mogu biti međusobno podržavajući i da se održivi pristup turizmu može isplatiti na više razina pružaju dugoročnu dobit za sve dionike tržišta. Može se zaključiti da održivi turizam ne samo da može donijeti financijske koristi turističkim tvrtkama već i unaprijediti kvalitetu destinacija i iskustava za sve posjetitelje, čime se čuva privlačnost destinacija za buduće generacije i doprinosi globalnom ekološkom i društvenom blagostanju. Stoga, usmjerenost na održivost ne samo da je etički ispravna, već i poslovno isplativa strategija za turizam.

Govoreći o problemima, utvrđeno je da klimatske promjene predstavljaju najveću prijetnju ljudima i budućnosti putovanja i turizma općenito. Ovaj problem čini oko 8% sveukupnih svjetskih emisija ugljena, a kada bi se turizam odnosno putovanja promatrali kao država u kontekstu zagađivača, nalazili bi se odmah iza SAD-a i Kanade.⁴⁸

Prema Euromonitor Internationalu i njihovom Indeksu održivog putovanja Hrvatska se 2021. godine našla na 14. mjestu na globalnoj ljestvici najodrživijih europskih destinacija što ju čini pogodnom i privlačnom za putovanja.

Na samom vrhu ljestvice nalazi se Švedska, koju slijepo prate Slovačka, Finska i Austrija (slika 4.).

⁴⁸ Euromonitor International, Europe Leads Euromonitor International's Sustainable Travel Index, <https://www.euromonitor.com/article/europe-leads-euromonitor-internationals-sustainable-travel-index>, 3.7.2023.

Slika 4. Indeks održivog putovanja (rang u 2021. godini)

Sweden	1	Canada	21	Ecuador	41	Bahrain	61	Nigeria	81
Slovakia	2	Bolivia	22	Cameroon	42	Uzbekistan	62	South Korea	82
Finland	3	Australia	23	Greece	43	Taiwan	63	Macau, China	83
Austria	4	Poland	24	Mozambique	44	China	64	Turkey	84
Estonia	5	Ukraine	25	Georgia	45	Costa Rica	65	Cambodia	85
France	6	Ireland	26	Peru	46	Tunisia	66	Egypt	86
Latvia	7	Italy	27	Jordan	47	Russia	67	Fiji	87
Iceland	8	Romania	28	United Arab Emirates	48	Azerbaijan	68	Thailand	88
Slovenia	9	Belarus	29	Tanzania	49	Chile	69	Qatar	89
Norway	10	Netherlands	30	Brazil	50	Japan	70	Malaysia	90
Switzerland	11	North Macedonia	31	Mexico	51	Oman	71	Pakistan	91
Denmark	12	Malta	32	Colombia	52	Kazakhstan	72	Philippines	92
Lithuania	13	Serbia	33	South Africa	53	Dominican Republic	73	Singapore	93
Croatia	14	Uruguay	34	Bosnia and Herzegovina	54	Algeria	74	Mauritius	94
Germany	15	USA	35	Guatemala	55	Jamaica	75	Vietnam	95
Czech Republic	16	New Zealand	36	Israel	56	Kenya	76	Morocco	96
Hungary	17	Cyprus	37	Hong Kong, China	57	Argentina	77	India	97
Belgium	18	Bulgaria	38	Myanmar	58	Sri Lanka	78	Lebanon	98
Portugal	19	United Kingdom	39	Saudi Arabia	59	Kuwait	79	Indonesia	99
Spain	20	Panama	40	Laos	60	Maldives	80		

Izvor: Euromonitor International, <https://www.euromonitor.com/article/europeleads-euromonitor-internationals-sustainable-travel-index>, 3.7.2023.

Hrvatska se rano uključila u europske procese i dogovore o održivom razvoju, počevši od 1992. kada je već djelovala kao samostalna država kakvu danas poznajemo. Sukladno Svjetskom skupu o okolišu i razvoju u Rio de Janeiru te godine, Hrvatska se opredijelila na održivi razvoj u vidu gospodarstva koje se temelji na opstojnom šumarstvu, pomorstvu, poljoprivredi, ali i turizmu. Ove prakse i akcije se nastavljaju provoditi i danas, samo u većoj i kvalitetnoj mjeri. Ozbiljnije namjere vezane za održivi razvoj u Hrvatskoj javljaju se tek od 2000. godine kada je zabilježen kontinuirani i pouzdani ekonomski oporavak.⁴⁹

Trenutno stanje održivog turizma u Hrvatskoj je sve više u fokusu kako lokalnih vlasti, tako i turističkih dionika. Hrvatska je prepoznala važnost održivog razvoja turizma kako bi zaštitila svoju prirodnu i kulturnu baštinu, ali i osigurala dugoročnu održivost turističke industrije. U tu svrhu, uvedeni su brojni certifikati i inicijative. Sve je veći broj posjetitelja koji imaju razvijenu svijest brige o okolišu, a na svojim putovanjima traže smještajni objekt koji dijeli i podržava njihove vrijednosti te održivi turizam općenito. Ekološke oznake i certifikati su dobrovoljni alati kojima hotelijeri pokazuju da se zaštita okoliša i briga o lokalnoj zajednici mogu uskladiti u svim segmentima poslovanja.

Jedan od njih je certifikat "Green Mark", koji se dodjeljuje turističkim objektima koji ispunjavaju visoke standarde zaštite okoliša i održivosti. Uz to, važno je spomenuti

⁴⁹ Pavić-Rogošić, L. (2010): **Održivi razvoj**, https://www.odraz.hr/wpcontent/uploads/2020/10/odrzivi_razvoj.pdf, 3.7.2023.

certifikat Eco Domus kojeg je pokrenuo Upravni odjel za turizam Istarske županije čiji je cilj poticanje privatnih iznajmljivača na podizanje kvalitete smještaja i diversifikaciju ponude kroz usklađivanje načela i normi održivog turističkog razvoja. U ovom je kontekstu neizostavan i Ecolabel Indeks odnosno Indeks ekoloških oznaka koji je ujedno najveći je globalni imenik ekoloških oznaka, a trenutno prati oko 450 ekoloških oznaka u čak 199 zemalja, uključujući i Hrvatsku.⁵⁰

Ovakvi certifikati i indeksi igraju ključnu ulogu u usmjeravanju turističkih objekata i destinacija prema održivim praksama te pružaju korisne smjernice za postizanje visokih ekoloških i socijalnih standarda.

Također, implementiraju se projekti za očuvanje bioraznolikosti, obnove starih i napuštenih zgrada te promicanje lokalne kulture i tradicije. Ove akcije imaju za cilj razvijanje održivog turizma koji promovira ravnotežu između turističkih aktivnosti i zaštite okoliša te pridonosi boljem kvalitetu života lokalnih zajednica.

4.2. *Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine*

Hrvatski je Sabor na sjednici 20. veljače 2009. godine donio Strategiju održivog razvitka Hrvatske koja sadrži osnovna načela za određivanje ciljeva i utvrđivanje prioriteta u stvaranju dugoročne preobrazbe Hrvatske prema održivom razvitku. Strategija održivog razvoja Republike Hrvatske usvojena je na period od 10 godina i sadrži analizu tadašnjeg postojećeg ekonomskog, društvenog i okolišnog stanja zemlje.⁵¹ Ovaj je dokument temeljni dokument prema kojemu su stvoreni svi drugi strateški dokumenti o održivosti koji se danas priznaju u Republici Hrvatskoj. Važan čimbenik u postizanju održivog turističkog razvoja je obrazovanje i sukladnost politika svih razina uprave i lokalne samouprave, kao i korištenje najbolje moguće raspoložive tehnologije.

⁵⁰ Ministarstvo turizma i sporta, Certificiranje u turizmu, https://mint.gov.hr/UserDocsImages/NPOO/M2_5_certificiranje_u_turizmu.pdf, 4.7.2023.

⁵¹ Narodne Novine, Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske, https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html, 4.7.2023.

Godine 2022. u prosincu je Hrvatski Sabor na temelju Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske donio Strategiju razvoja održivog turizma do 2030. godine, u daljnjem tekstu Strategija. Strategija jest službeni dokument koji je usklađen s Nacionalnom razvojnom strategijom RH do 2030. godine i drugim temeljnim aktima Europske Unije i Republike Hrvatske, a uloga mu je oblikovanje i provođenje razvojnih održivih turističkih politika. Za potrebe izrade dokumenta prikupljeni su stavovi i želje lokalnog stanovništva te mišljenja turista s glavnih emitivnih tržišta. Strategija je izrađena sukladno načelima participativnosti, partnerstva tj. suradnje, transparentnosti i sveobuhvatnosti.⁵² Na temelju analize stanja turizma i rekreacije za Republiku Hrvatsku identificirano je deset ključnih izazova s kojima se treba suočiti:

1. Vremenska i prostorna neujednačenost,
2. Utjecaj turizma na okoliš na i prirodu,
3. Međuodnos turizma i klimatskih promjena,
4. Prilagodba ubrzanim tehnološkim promjenama u turizmu,
5. Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva,
6. Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti,
7. Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta,
8. Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje,
9. Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir,
10. Utjecaj kriza na turizam te promjene ponašanja i potreba turista.

Jedan od glavnih izazova jest ublažiti sezonalnost koja je prisutna tijekom ljetnih mjeseci te osigurati ravnomjerniji turistički razvoj u cijeloj zemlji, a ne samo u krajevima uz obalu. Unaprjeđenje prometne povezanosti, poboljšanje kvalitete života domicilnog stanovništva, smanjenje negativnih utjecaja na prirodu, unaprjeđenje smještajnih jedinica i digitalizacija turizma samo su neki od zadataka koji se iznose u Strategiji. Ključna karakteristika održivog turizma jest uključivanje lokalne zajednice u turistički razvoj te se shodno domu nameće sudjelovanje lokalaca u procesu donošenja odluka

⁵² Ministarstvo turizma i sporta, Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine, <https://mint.gov.hr/strategija-razvoja-odrzivog-turizma-do-2030-godine/11411>, 4.7.2023.

vezane uz razvoj turizma.⁵³ Ovaj integrirani pristup prepoznaje da održivi turizam treba biti usmjeren prema dugoročnom dobitku za cijelu zajednicu, potičući tako očuvanje kulturnog i prirodnog naslijeđa i osiguravajući da lokalci budu partneri u oblikovanju budućnosti svojih destinacija. Kroz zajedničke napore i suradnju, Hrvatska može ostvariti ravnotežu između turističkog razvoja i dobrobiti svojih lokalnih zajednica.

4.3. SWOT analiza održivog turizma

Na temelju analize stanja održivog razvoja turizma u Republici Hrvatskoj, utvrđeno je kako postoji dovoljno elemenata za stvaranje jedinstvene SWOT analize. U ovom će se poglavlju predstaviti analiza snaga, slabosti, prilike i prijetnje s kojima Hrvatska susreće u ovom segmentu turizma. Iako postoji mnoštvo benefita i pozitivnih faktora održivog turizma u Hrvatskoj, nemoguće je izostaviti negativne utjecaje i moguće potencijale za bolji razvoj u budućnosti.

Tablica 2. SWOT analiza održivog razvoja turizma u Republici Hrvatskoj

Snage	Slabosti	Prilike	Prijetnje
Bogatstvo resursa (prirodnih/ antropogenih)	Sezonalnost	Svjesnost o održivom turizmu	Klimatske promjene
Povoljan geografski položaj	Manjak edukacije	Diverzifikacija turističke ponude	Prekomjerna urbanizacija
Suradnja dionika u turizmu	Nepristupačnost, prometna nepovezanost	Razvoj kulturnog turizma	Nedostatak zaštite kulturne baštine

⁵³ Zakon.hr, NN 2/2023 (4.1.2023.), Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine, <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=55636>, 4.7.2023.

Planiranje (dugoročna razina)	Nedostatak razvijenosti ruralnih područja	Promocija održivog ribolova i marikulture	Sociokulturni utjecaji (gubitak autentičnosti)
Zaštita okoliša i resursa za buduće naraštaje	Preopterećenost pojedinih destinacija	Tehnološki napredak	Konkurencija drugih destinacija
Održiva infrastruktura	Ovisnost (tržišta)	Potencijal ruralnog turizma (kontinentalni dijelovi zemlje)	Visoki troškovi
Uključivanje lokalne zajednice	Nedovoljna suradnja sektora	Poticanje kulturne razmjene	Nedostatak stručnih kadrova

Izvor: Izrada autorice

Važno je napomenuti da je održivi razvoj turizma kontinuiran proces koji zahtijeva suradnju između turističkih dionika, lokalnih zajednica i posjetitelja. Hrvatska je prepoznala važnost održivog turizma i nastoji razvijati strategije i prakse koje će osigurati da turizam bude dugoročno održiv i da doprinosi dobrobiti lokalnih zajednica i očuvanju prirodnih i kulturnih bogatstava.

Hrvatska ima brojne snage održivog razvoja turizma koje doprinose privlačnosti zemlje kao turističke destinacije, a ponajviše se izdvajaju prirodna i kulturna baština koje privlače mnoštvo posjetitelja svake godine. Činjenica jest da SWOT analiza ne isključuje potencijalnu promjenu navedenih slabosti u snage putem usmjerenih intervencija, strategija i akcija. Slabosti se mogu prepoznati kao izazovi koji mogu biti adresirani i riješeni kako bi se poboljšao i dodatno razvijao održivi turizam u Hrvatskoj. Nadalje, navedene prijetnje treba uzeti u obzir prilikom daljnjeg planiranja ove vrste razvoja da bi se minimalizirali negativni učinci i osigurala dugoročnost zaštite i prosperiteta turističkog sektora na našim prostorima. Uz to, identifikacija prethodno prikazanih prilika ključna je za unaprjeđenje turističke industrije, stvaranje dodane

vrijednosti za lokalnu zajednicu i postizanje dugoročne održivosti turizma. Iskorištavanje tih prilika zahtijeva inovativne strategije, suradnju između različitih dionika i kontinuirano praćenje trendova i promjena u turističkoj industriji.

Hrvatska ima snažne osnove održivog razvoja turizma, s bogatom prirodnom i kulturnom baštinom koja privlači brojne posjetitelje. Analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji (SWOT) upućuje na potencijal za transformaciju slabosti u snage putem ciljanih intervencija. Izazovi se mogu adresirati kroz strategije i akcije za unaprjeđenje održivog turizma. Treba uzeti u obzir i prijetnje, a identifikacija prilika ključna je za dodanu vrijednost lokalnoj zajednici i dugoročnu održivost. Sljedeće poglavlje prvenstveno istražuje ulogu lokalne zajednice u oblikovanju i unaprjeđenju održivog turizma, uz inovativne strategije i suradnju među dionicima.

5. LOKALNA ZAJEDNICA I ODGOVORNE INICIJATIVE

Lokalno stanovništvo ima izuzetno važnu ulogu u turizmu, a njihova prisutnost je ključna za održivi razvoj turističkih destinacija. Oni predstavljaju temelj kulturne baštine, tradicije i autentičnosti mjesta te često djeluju kao domaćini i pružatelji usluga turistima. U turizmu, lokalno stanovništvo može obavljati različite funkcije. Najčešće je domaće stanovništvo u tom kontekstu zaposleno kao vodiči, ugostitelji, umjetnici, obrtnici ili pružatelji smještaja, pružajući turistima izravno iskustvo i gostoprimstvo. Njihov doprinos u stvaranju autentičnih doživljaja i dijeljenju lokalne kulture iznimno je važan za turističko iskustvo. Također, uloga lokalnog stanovništva je u očuvanje i zaštita prirodnih i kulturnih resursa. Oni su nerijetko najbolji čuvari okoliša i tradicionalnog načina života. Sudjelovanje lokalnog stanovništva u održivom upravljanju turizmom omogućuje im da aktivno sudjeluju u donošenju odluka i oblikovanju turističke ponude, što rezultira većom osjetljivošću na lokalne potrebe i boljom ravnotežom između turizma i zajednice.

5.1. *Pojmovno određenje*

U stručnoj i znanstvenoj literaturi ne postoji jedinstvena definicija za lokalnu zajednicu, već svaki autor nudi vlastito objašnjenje za ovaj termin. Svaki od ovih pojmova sadrži sebi srodne karakteristike te je stoga važno uočiti razlike i ukazati na njih. Petrić i Pivčević (2006.) objašnjavaju da je lokalna zajednica „turistički orijentirana zajednica koja se temelji na osnaživanju, postojanju međusobne međuovisnosti među njezinim članovima, osjećaju pripadnosti, povezanosti, vjere i povjerenja te zajedničkim očekivanjima i vrijednostima.“⁵⁴ Isto tako, lokalna zajednica odnosi se na skup ljudi koji su povezani zajedničkim potrebama, tradicijom i identitetom na nekom prostoru koji im ujedno omogućuje izravan kontakt i komunikaciju. Sam koncept zajednice uza se veže važna pitanja identiteta, pripadnosti, sličnosti i razlike, mjesta i vremena što u objašnjenje ovog pojma uključuje mnoštvo različitih stručnjaka i disciplina. Sociolozi koriste pojam "zajednica" kako bi istaknuli procese kojima ruralne zajednice evoluiraju

⁵⁴ Petrić, L., Pivčević, S. (2006.): „**Community based tourism development - insights from Split, Croatia**“. **Conference paper: Tourism & Hospitality Industry 2016 At: Opatija**, Faculty of Economics, Business and Tourism University of Split, Croatia. str. 295.

i prilagođavaju se modernim društvima. Taj proces obuhvaća promjene u načinu života, ekonomiji, socijalnim odnosima i identitetu ruralnih zajednica kako se društvo mijenja i postaje sve više urbanizirano i globalizirano. S obzirom na ovu raznolikost perspektiva i tumačenja pojma lokalne zajednice, postaje jasno da se njen koncept ne može svesti na jednostavnu definiciju, već se radi o kompleksnom entitetu koji se oblikuje i razvija u skladu s različitim kontekstima i potrebama svojih članova. Također, važno je napomenuti da lokalne zajednice igraju ključnu ulogu u kontekstu održivog turizma, jer njihovo sudjelovanje i angažman često određuju uspjeh ili neuspjeh održivih inicijativa u turističkim destinacijama.

Jasno je da postoje različiti načini pristupa pitanju zajednice, no u nastavku slijedi prikaz nekolicine najčešće korištenih definicija za lokalnu zajednicu. Lokalna zajednica je:

- Zajednica koja je nastala na temelju zajedničkog identiteta ili skupa vjerovanja i praksi,⁵⁵
- Zajednica ljudi koji žive u neposrednoj blizini potencijalno pogođeni turističkim projektom u društvenom, ekonomskom ili ekološkom pogledu,
- Skupina ljudi koje žive i međusobno djeluju zajedno,⁵⁶
- Zajednica ljudi koja živi na određenom području i koristi se istim jezikom⁵⁷
- Skupina ljudi koja održava međugeneracijsku povezanost s mjestom i prirodom putem sredstava za život, kulturnog identiteta, svjetonazora, institucija i ekološkog znanja.⁵⁸

U svom pregledu istraživanja društvenih znanosti o zajednici, Delanty (2003.) identificira četiri načina na koji se može promatrati pojam zajednice.

⁵⁵ Clark A. (2007.): „**Understanding community: a review of networks, ties and contacts**“, University of Leeds - ESRC National Centre for Research Methods at the Universities of Manchester and Leeds. str. 3.-6.

⁵⁶ Dictionary.university, Meaning of local community, <https://dictionary.university/local%20community>, 6.7.2023.

⁵⁷ Collins Dictionary, Community, <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/local-community>, 6.7.2023.

⁵⁸ Science Direct, Local Community, <https://www.sciencedirect.com/topics/engineering/localcommunity>, 25.8.2023.

1. Usvojen pretežno od strane sociologa i geografa, ovaj način se fokusira na društveno i prostorno oblikovanje manjih skupina kao što su susjedstva, malena mjesta ili druga lokalna područja. Ovaj pristup se sve više koristi u istraživanjima i politikama usmjerenim na rješavanje problema specifičnih područja, poticanje sudjelovanja zajednice i obnavljanje tih područja.
2. Drugi pristup koji su prihvatili stručnjaci u kulturnom sektoru, studijama i antropologiji, potiče nas da sagledamo kulturu kao složen i jedinstven koncept koji oblikuje naše identitete i da promičemo uključivanje, razumijevanje i poštovanje različitih kultura i identiteta unutar našeg društva. Ističe se da je svaka kultura vrijedna istraživanja i razumijevanja te da je važno osnažiti pojedince i zajednice da izraze svoj identitet bez straha od diskriminacije ili isključivanja.
3. Treći način promatra zajednicu kao oblik političke mobilizacije koja proizlazi iz radikalne demokracije. Ova perspektiva potiče stvaranje "zajednica djelovanja" s ciljem suočavanja s društvenom nepravdom. Ova teorija zagovara ideju da politička promjena ne bi trebala biti rezervirana samo za institucionalnu politiku i formalne političke strukture. Umjesto toga, ona vjeruje da je politička mobilizacija i aktivnost potrebna na lokalnoj razini, unutar zajednica, kako bi se suprotstavilo društvenoj nepravdi i ostvarila stvarna demokratska transformacija.
4. Posljednji pristup temelji se na sve većem globalnom društvu i obuhvaća procese kao što su transnacionalna mobilnost, razvoj dijaspore i tehnološki napredak poput globalnih komunikacija i interneta. Ovaj fenomen, nazvan „kozmpopolizacija“, mijenja naše razumijevanje zajednica, potičući nas na razmišljanje o bliskosti i udaljenosti te prisutnosti i odsutnosti na način koji nadilazi tradicionalne koncepte zajednica. To je zato što su društveni kontakti u modernom svijetu rašireni diljem svijeta, a društveni odnosi se preoblikuju i više nisu isključivo vezani uz fiksne, statičke lokacije. Sa sve većom globalnom povezanošću, Zemlja je postala jedno globalna zajednica, što dovodi do novih oblika grupiranja i povezivanja koji se razlikuju od tradicionalnih oblika zajednica koje smo poznavali prije.⁵⁹

Lokalna zajednica je ključni dionik u turističkom iskustvu i njezina uloga je nezamjenjiva u stvaranju pozitivnih i obogaćujućih veza između turista i odredišta stoga je definiranje

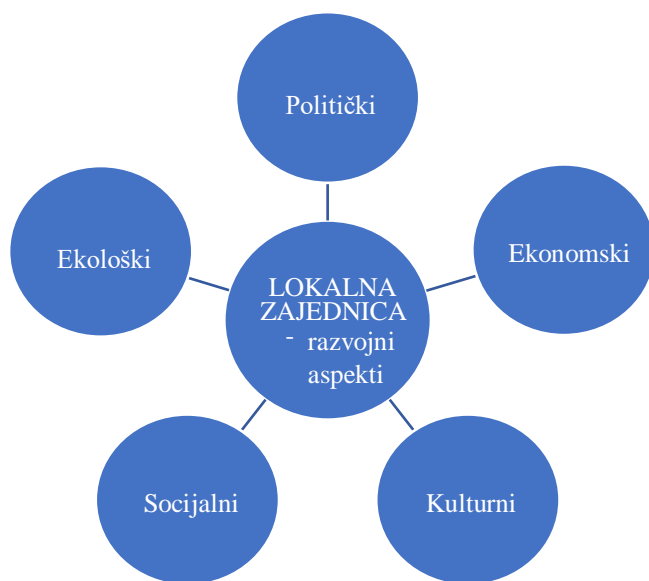
⁵⁹ Clark A., op.ct., str. 5.

lokalne zajednice i uviđanje njezinog značaja ključno u stvaranju dugoročne održive i isplative slike turizma.

5.2. *Aspekti razvoja*

Razvoj lokalne zajednice je važan jer ima širok spektar koristi. Napredak na lokalnoj razini poboljšava kvalitetu života stanovnika, stvara radna mjesta, smanjuje siromaštvo, povećava dostupnost obrazovanja i zdravstvene skrbi te potiče gospodarski rast. Osim toga, razvoj lokalne zajednice jača socijalnu koheziju, promiče integraciju različitih skupina, poboljšava sigurnost i kvalitetu okoliša te stvara osjećaj ponosa i pripadnosti među stanovnicima. Sve to zajedno doprinosi stvaranju održive i prosperitetne zajednice u kojoj ljudi žele živjeti i raditi.

Slika 5. Prikaz razvojnih aspekata lokalne zajednice

Izvor: Izrada autorice

Lokalna zajednica može se razvijati na mnogo različitih načina, a neki od ključnih aspekata razvoja uključuju:

- a. **Politički aspekt:** Politički aspekti razvoja lokalne zajednice odnose se na političke procese, institucije i politički angažman koji oblikuju smjer i odluke vezane uz razvoj zajednice. Ovi aspekti igraju važnu ulogu u stvaranju stabilnog, transparentnog i

participativnog političkog okruženja koje podržava održivi razvoj. Oni uključuju i dobro upravljanje, što podrazumijeva transparentnost, odgovornost i integritet u procesima donošenja odluka. Kvalitetno upravljanje osigurava da političke odluke odražavaju stvarne potrebe i interese zajednice te da se provode učinkovito i pravično. Kvalitetno upravljanje osigurava da političke odluke odražavaju stvarne potrebe i interese zajednice te da se provode učinkovito i pravično.⁶⁰ Također, važna je participacija građana, njihovo aktivno sudjelovanje u političkim procesima i osnaživanje da izraze svoje mišljenje i doprinesu razvoju zajednice. Politika stabilnost je također bitna, jer pruža sigurnost i predvidljivost za lokalnu zajednicu, potiče investicije i održavanje gospodarskog rasta. Suradnja i partnerstvo između lokalnih vlasti, civilnog društva i drugih dionika također su ključni za uspješan razvoj lokalne zajednice. Integrirani pristup i dijeljenje resursa kroz partnerstva omogućuju postizanje sinergijskih rezultata i ostvarenje ciljeva održivog razvoja

- b. **Ekonomski aspekt:** U biti razvoja lokalne zajednice, temeljne sastavnice društveno-kulturnih struktura uključuju najprije obiteljske odnose, odnose među članovima različitih grupa, odnose na radnom mjestu, zdravlje, individualne slobode i osobne vrijednosti. Ključni ekonomski aspekti razvoja lokalne zajednice, uz navedene vrijednosti, uključuju zbroj kapitala, povećanje obrazovane radne snage te tehnološke i druge vrste inovacija. Ti aspekti su važni za postizanje ekonomskih ciljeva lokalne zajednice u određenom vremenskom razdoblju.

Kada analiziramo ekonomske aspekte razvoja lokalne zajednice, ključni faktori koji oblikuju turističku potražnju su prihodi pojedinaca, raspoloživo vrijeme za odmor i cijene turističkih usluga. Stoga, kada lokalna zajednica želi razvijati turizam kao dio svog ekonomskog razvoja, važno je razumjeti ove ključne faktore. Potrebno je pružiti raznolike turističke ponude, odgovarajući raspon cijena i privlačiti turiste koji imaju dovoljno sredstava i vremena da posjete destinaciju. To će stvoriti povoljne uvjete za turistički rast i prosperitet lokalne zajednice.⁶¹

⁶⁰ Ekonomski Institut, Zagreb, Lokalni razvoj, <https://www.eizg.hr/podrucja-istrazivanja/regionalnirazvoj-110/lokalni-razvoj/115>, 8.7.2023.

⁶¹ ODRAZ, Lokalni ekonomski razvoj, <https://www.odraz.hr/nase-teme/lokalni-razvoj/lokalniekonomski-razvoj/>, 8.7.2023.

- c. **Kulturni aspekt:** Činjenica jest da su kultura i turizam međusobno povezani pojmovi, a kulturni turizam se odnosi na sva putovanja i aktivnosti koje se temelje na istraživanju, doživljavanju i uživanju u kulturnom nasljeđu, umjetnosti, tradicijama i autentičnom identitetu određene destinacije. Ova vrsta turizma privlači posjetitelje koji su zainteresirani za upoznavanje i sudjelovanje u kulturnim aktivnostima, učenje o povijesti, umjetnosti, tradicijama i lokalnom načinu života. Da bi privukli kulturne turiste, destinacije moraju ponuditi bogato kulturno naslijeđe i raznolike kulturne atrakcije. To mogu uključivati muzeje, galerije, spomenike, arheološka nalazišta, tradicionalne festivale, izvedbene umjetnosti, lokalnu kuhinju i obrtničke radionice. Važno je promovirati autentičnost i originalnost kulturne baštine kako bi se privukli posjetitelji koji traže jedinstvena iskustva.⁶²

Apstraktan kulturni identitet svakog mjesta, grada ili države igra ključnu ulogu u razlikovanju jedne zajednice od druge. Kulturni aspekti razvoja lokalne zajednice iznimno su važni i trebaju se njegovati kako bi se očuvao jedinstveni kulturni identitet i spriječilo zapostavljanje. U kontekstu kulturnih aspekata razvoja lokalne zajednice, mjerenje indikatora ekonomskih i sociokulturnih promjena omogućuje praćenje utjecaja turizma na kulturni identitet i naslijeđe zajednice. To uključuje praćenje promjena u broju posjetitelja kulturnim atrakcijama, sudjelovanju lokalnog stanovništva u kulturnim aktivnostima, očuvanju kulturne baštine, razvoju kulturne infrastrukture, podršci umjetničkim i kulturnim događanjima te očuvanju tradicija i lokalnih običaja. Mjerenje tih indikatora omogućuje lokalnoj zajednici da procijeni učinak turizma na kulturnu dimenziju razvoja. Također pomaže u donošenju informiranih odluka o planiranju turizma kako bi se osiguralo da turizam pridonosi očuvanju kulturnog identiteta, podupire lokalne umjetnike i obrtnike, promiče lokalne tradicije i običaje te pridonosi društvenom i ekonomskom razvoju zajednice.

- d. **Socijalni aspekt:** Socijalni ili društveni aspekti razvoja lokalne zajednice predstavljaju ključnu dimenziju koja oblikuje kvalitetu života stanovnika i održivost zajednice. Ti aspekti uključuju odnose među članovima zajednice, društvenu koheziju, pravednost, jednakost, participaciju građana i brigu o ranjivim skupinama. Jačanje socijalnih aspekata unutar lokalne zajednice ima široki raspon pozitivnih utjecaja.

⁶² UNWTO, Tourism and Culture, <https://www.unwto.org/tourism-and-culture>, 8.7.2023.

Prvi je izgradnja snažnih odnosa među članovima zajednice. Podržavanje zajedničkih vrijednosti, dijeljenje interesa i suradnja među građanima stvaraju osjećaj zajedništva i pripadnosti, što jača socijalnu koheziju i osnažuje lokalnu zajednicu. Povećanje razine pravednosti i jednakosti također je važan socijalni cilj. To uključuje osiguravanje pristupa resursima i mogućnostima za sve građane, bez obzira na njihovu pozadinu, spol, dob ili druge karakteristike. Pravednost i jednakost stvaraju inkluzivno društvo koje promiče ravnopravnost i osigurava pravične prilike za sve.

Participacija građana jedan je od ključnih elemenata socijalnog razvoja. Aktivno uključivanje građana u procese donošenja odluka, planiranje zajednice i provođenje projekata omogućava im da izraze svoje mišljenje, sudjeluju u oblikovanju budućnosti zajednice i osjećaju se odgovornima za njezin razvoj. Briga o ranjivim skupinama također je važan aspekt socijalnog razvoja lokalne zajednice. To uključuje pružanje podrške osobama s posebnim potrebama, starijim osobama, djeci, imigrantima, izbjeglicama i drugim marginaliziranim skupinama. Osiguravanje jednakih prava, pristupa zdravstvenoj skrbi, obrazovanju, zapošljavanju i socijalnim uslugama omogućuje uključivanje svih članova zajednice i stvara socijalnu pravdu.⁶³ Jačanje i razvijanje prethodno navedenih aspekata promiče društvenu harmoniju, osnažuje zajednicu i gradi temelje za dugoročni i uravnoteženi razvoj.

- e. **Ekološki aspekt:** Ova vrsta čimbenika od iznimne je važnosti jer se fokusira na zaštitu prirodnih resursa, održivo korištenje energije, promicanje ekološke svijesti i usvajanje praksi koje minimiziraju negativan utjecaj na okoliš. Kroz zaštitu prirodnih resursa, zajednica nastoji očuvati ekosustave, vode, zrak, tlo i bioraznolikost za buduće generacije. Održivo korištenje energije je važan aspekt koji potiče korištenje obnovljivih izvora energije, smanjenje emisija stakleničkih plinova i promovira energetske učinkovitost.

Uz to, promicanje ekološke svijesti putem edukacije i informiranja građana o važnosti recikliranja, štednje vode i energije te smanjenja otpada, osnažuje ih da postanu aktivni sudionici u očuvanju okoliša. Također, usvajanje praksi koje smanjuju negativan utjecaj

⁶³ Miletić, M.; Krnić, R.; Majetić, F: Susjedstvo i socijalna integracija: utjecaj lokalnih društvenih odnosa na percepciju socijalne kohezije u susjedstvu na primjeru Hrvatske, <https://hrcak.srce.hr/file/239534>, 8.7.2023.

na okoliš, poput poticanja održivog prometa, razvoja zelenih površina i recikliranja otpada, pridonosi stvaranju ekološki osviještene i održive lokalne zajednice. Kroz integraciju ekoloških principa u planiranje, građevinske projekte i svakodnevne aktivnosti, lokalna zajednica gradi temelje za dugoročni održivi razvoj i zaštitu okoliša.⁶⁴

Razvoj lokalne zajednice pruža značajne potencijale za budućnost. Kroz održivi ekonomski rast, socijalnu uključenost i zaštitu okoliša, lokalne zajednice mogu postati prosperitetna i pogodna mjesta za život. Kroz usklađivanje prethodno objašnjenih aspekata, lokalne zajednice imaju potencijal postati modeli za uravnoteženi razvoj, zadovoljavajući potrebe sadašnjih generacija bez ugrožavanja potreba budućih generacija.

5.3. *Povezanost lokalne zajednice i održivog turizma*

Lokalna zajednica predstavlja ključni faktor svakog turističkog odredišta i stvaranja potencijalnog jedinstvenog iskustva za turiste. No, tek kada se afirmirao i širom prihvatio koncept održivog razvoja turizma te uočivši probleme koje nudi prekomjerni turizam, prepoznaje se esencijalna i nezamjenjiva uloga lokalnog stanovništva u sektoru turizma. Unatoč brojnim popularnim destinacijama, sve veći broj posjetitelja na svojim putovanjima traga za autentičnim iskustvima i doživljajima koji predstavljaju kulturu, ritam, ali i stil života domicilnog stanovništva.

5.3.1. Lokalna zajednica i odgovorne inicijative

Jedno od glavnih načela održivog turizma jest upravo sudjelovanje lokalne zajednice u turističkim djelatnostima. Turizam je industrija koja je orijentirana prema ljudima i upravo njezine glavne funkcije ovise o ljudskim resursima. Uz to, turizam predstavlja

⁶⁴ Frajman-Jakšić, A.; Ham, M.; Redek, T., Sreća i ekološka svjenost – čimbenici održivog razvoja, <https://hrcak.srce.hr/file/95156>, 8.7.2023.

glavni izvor zaposlenja i pruža sve mogućnosti u doprinosu prema egzistenciji lokalne zajednice u vidu zapošljavanja i uključivanja iste u što više sfera turizma.⁶⁵

Tema turizma kao održive ekonomske mogućnosti za razvoj lokalne zajednice postaje sve značajnija u literaturi. Mnogo istraživanja i publikacija ističe potencijal turizma za poticanje lokalnih ekonomija, stvaranje novih radnih mjesta te poboljšanje infrastrukture i kvalitete života stanovnika u destinacijama. Međutim, unatoč rastućem interesu za ovu temu, primijećeno je da postoje ograničeni dokazi koji detaljno prikazuju interakciju između lokalnih zajednica i razvoja turizma. Taj aspekt smatra se ključnim za izgradnju održive turističke industrije koja dugoročno koristi kako turistima, tako i lokalnom stanovništvu.

Turizam može utjecati na život lokalne zajednice na mnoštvo različitih načina. Za neke lokalne zajednice, turizam može predstavljati priliku da se iskoristi i prikaže maksimalan potencijal koji zajednica posjeduje, dok s druge strane za pojedine zajednice turizam može uzrokovati više negativnih nego pozitivnih posljedica. Važno je da se tijekom pružanja usluga koje osiguravaju izvorno iskustvo, ne ošteti osnova autohtonosti odnosno da se ne stvori šteta na domaće stanovništvo i njihov uobičajeni način života. Međutim, regenerativna moć turizma na pojedinim destinacijama koje nisu turistički razvijene može također biti destruktivna pojava koja se javlja kao posljedica lošeg upravljanja i manjka razvijenosti. Stoga, potrebno je uspostaviti ravnotežu između ove dvije krajnosti (izostanak turizma i prekomjerni turizam) uz maksimalno poštivanje lokalnog stanovništva i očuvanje prirodnih i kulturnih bogatstava.⁷⁷ Održavanje te ravnoteže zahtijeva pažljivo planiranje, suradnju između svih dionika, uključujući lokalnu zajednicu, i primjenu održivih praksi koje promiču dugoročno prosperitet destinacija. Kroz takav pristup, turizam može postati katalizator razvoja za lokalne zajednice, pružajući istovremeno autentična iskustva posjetiteljima i očuvanje identiteta i resursa destinacija.

Uloga lokalnog stanovništva u turizmu je ključna iz razloga što se na taj način planiraju aktivnosti koje poboljšavaju uvjete života kako domaćina, tako i posjetitelja te one koje jamče bolji socioekonomski status. U turizmu, osim glavnog turističkog proizvoda,

⁶⁵ Core, Content Analysis of Websites of Wildlife Resorts, <https://core.ac.uk/download/pdf/236434482.pdf>, str.13, 10.7.2023.

⁷⁷ Ibidem, str. 14.-15.

lokalne usluge i proizvodi igraju ključnu ulogu u pružanju dragocjenog iskustva turistima. Na taj se način podržava održivi tip razvoja koji ne samo da daje vrijednost domaćinu i gostu, već brine i o turističkoj destinaciji u cjelini koja je ujedno i glavna motivacija turista.⁶⁶

Više je vrsta lokalnih sudionika koji mogu aktivno biti uključeni u turističke aktivnosti i na taj način održavati turizam u svojoj zajednici. No, važno je da se lokalni stanovnici na bilo koji način uključe u rad i razvoj zajednice te donošenje odluka. Primjerice, lokalne zajednice mogu na lak način prepoznati jedinstvene resurse i atrakcije koji se trebaju dodatno razvijati i osigurati promociju istih. Također, mnoštvo domaćih poljoprivrednika, ugostitelja, hotelijera i drugih radnika mogu itekako pridonijeti povećanoj razini turizma u njihovoj okolini.⁶⁷ Ključna poruka je da lokalni sudionici igraju nezamjenjivu ulogu u razvoju turizma u svojim zajednicama.

Njihovo aktivno uključivanje i podrška doprinose autentičnosti, očuvanju kulturne baštine te promociji destinacija kao privlačnih turističkih odredišta, pružajući istovremeno koristi za lokalno gospodarstvo i kvalitetu života stanovnika.

5.3.2. Izazovi u razvoju autohtone ponude

Pojam autohtonosti ili autohtonija ima nekoliko sinonima, a jedan od njih jest samoniklnost što označava nešto izvorno, samoniklo, pučko i nastalo bez stranih utjecaja.⁸⁰ Korijen riječi autohton potječe od grčke riječi autokhthon što doslovce znači „izniknuo iz same zemlje“, no predmet ili pojava koja je autohtona ne mora nužno baš izvirati iz zemlje, ali može se činiti da je oduvijek dio nekog naroda ili skupine.⁶⁸

Domorodački narodi odnosno autohtono stanovništvo danas na svjetskoj razini čini 6,2% svjetske populacije, a broji preko 5000 različitih skupina. Iako su tijekom svoga

⁶⁶ Tourism Beast, Local Community Involvement in Tourism Development, <https://www.tourismbeast.com/local-community-involvement-in-tourism-development/>, 10.7.2023.

⁶⁷ Core, Content Analysis of Websites of Wildlife Resorts, <https://core.ac.uk/download/pdf/236434482.pdf>, str.16, 10.7.2023.

⁸⁰ Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Autohtonost, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=4732>, 10.7.2023.

⁶⁸ Vocabulary.com, Autochthonous, <https://www.vocabulary.com/dictionary/autochthonous>, 10.7.2023.

razvoja i opstanka uspjeli njegovati različite jezike, kulture, uvjerenja, stavove i sustave znanja te ih prenositi dalje, danas se ova manjina suočava s mnoštvom izazova. Nerijetko su autohtoni narodi potpuno ili djelomično isključeni u procesima donošenja odluka o pitanjima koja ih se izravno tiču što uzrokuje nedostatak političke zastupljenosti. Također, često se suočavaju sa ograničenom razinom prava da kontroliraju vlastiti razvoj sukladno svojim potrebama, vrijednostima i prioritetima. Uz to, autohtoni narodi često su živjeli na svojim tradicionalnim zemljištima stoljećima. Međutim, zbog urbanizacije, industrijskog razvoja, eksploatacije prirodnih resursa i ekspanzije poljoprivrede, mnogi su izgubili pristup i kontrolu nad svojim zemljištem i prirodnim bogatstvima.⁶⁹ Borba za priznanje i zaštitu prava autohtonih naroda te očuvanje njihove kulture i identiteta predstavljaju ključne izazove u izgradnji pravednijeg i održivijeg društva. Međunarodne organizacije i države aktivno sudjeluju u promicanju tih prava i stvaranju pozitivnih promjena kako bi riješili probleme s kojima se autohtoni narodi suočavaju.

Činjenica jest da društvo nije statičan segment, već se konstantno kreće i prilagođava promjenama i trendovima. Shodno tomu, ne može se niti od jedne zajednice očekivati ponuda potpunog autentičnog načina života u vidu običaja, proizvoda i usluga. Iako se autentičnost u turizmu izjednačuje s „kvalitetom turizma“, neosnovano je neki proizvod ili uslugu smatrati kvalitetnim samo na osnovi jednog kriterija – autentičnosti jer je turistički proizvod kompleksan i sastoji se od nekoliko različitih parametara.⁷⁰ Obično se autentičnost povezuje s točnim prikazivanjem prošlosti putem njenih sačuvanih ostataka, bilo da se radi o materijalnim ili duhovnim elementima. Međutim, kada se ta autentičnost primjenjuje u kontekstu turizma, često postaje jasno da posjetitelji više ne traže samo točan prikaz prošlosti. Umjesto toga, turisti žele doživjeti autentična iskustva koja obuhvaćaju lokalnu kulturu, tradiciju i interakciju s lokalnim stanovništvom. Stoga, autentičnost u turizmu više ne ovisi samo o točnom rekonstruiranju prošlosti, već o stvaranju autentičnih doživljaja koji obogaćuju putničko iskustvo.

⁶⁹ United Nations, Fight Racism, <https://www.un.org/en/fight-racism/vulnerable-groups/indigenouspeoples>, 11.7.2023.

⁷⁰ Jelinčić, D. A. (2006): **Turizam vs. Identitet, Globalizacija i tradicija**, Institut za međunarodne odnose, Zagreb, str. 169.

Nekoliko je izazova koji sprječavaju autentičnu ponudu da se razvije u svom potpunom potencijalu. Najprije, važno je reći da se u današnjem društvu autentičnost često „glumi“ odnosno da lokalni stanovnici, koji inače žive drugačijim životom i imaju svoja zanimanja, za potrebe privlačenja turista oni preuzimaju različite uloge u društvu: plesač, lovac, kuhar, trgovac i slično. Čest je slučaj da turistička industrija prezentira starinske zanate i druge aspekte tradicije i tradicijskog života neke zajednice, unatoč tome što lokalno stanovništvo već dugo vremena te aktivnosti ne prakticira. To je jedan od glavnih problema koji turisti mogu olako primijetiti što na njih potencijalno ostavlja negativan dojam. Svaka destinacija bi se prvenstveno trebala promatrati kao dom lokalnog i autohtonog stanovništva, a potom kao mjesto koje se može posjetiti i pružiti atrakcije.⁷¹

U razvijanju autohtone ponude u turizmu mogu se susresti različiti problemi koji otežavaju njezinu uspješnost i održivost. Neki od tih problema uključuju:

1. Komercijalizacija – Kada se autohtoni, izvorni proizvodi, usluge i iskustva u prevelikoj mjeri komercijaliziraju, vrlo se lako gubi njihova originalnost i autentičnost. Prilagodba autohtone ponude na suvremene trendove i zahtjeve masovne potražnje može uvelike umanjiti jedinstvenost i privlačnost iste, posebice za one posjetitelje koji traže pravu lokalnu tradiciju i kulturu.⁸⁵
2. Nedostatak prepoznavanja autohtonih proizvoda – Lokalni dionici tržišta i djelatnici turističke industrije mogu u nedovoljnoj mjeri prepoznati vrijednost i značaj autohtonih proizvoda i usluga što ujedno rezultira manjkom investicija, planova i promocije lokalnih dobara.
3. Ekonomska isplativost – Ekonomska zarada autohtone ponude u turizmu ima važnu vezu s troškovima proizvodnje, tržišnom potražnjom, konkurencijom i održivošću. Razvijanje autohtone ponude može biti izazovno jer može zahtijevati specifične vještine, materijalne resurse i znanje lokalnih dionika. Unatoč izazovima, autohtona ponuda privlači putnike koji traže autentična i personalizirana iskustva.

⁷¹ Damjanović, I. (2021): **Održivi turizam – Na putu ka budućnosti**, Univerzitet Singidunum, Fakultet zdravstvenih i poslovnih studija, Valjevo, str.287.

⁸⁵ Dujmović, M. (2019): **Komercijalizacija kulturne baštine u turizmu**, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, Pula, str. 146.-148.

Potrebno je postići ravnotežu između ekonomske koristi i očuvanja kulturne baštine kroz suradnju lokalnih dionika i strategije upravljanja.⁷²

4. Nedostatak stručnih kadrova - U razvijanju autohtone ponude u turizmu oslanjamo se na tradicionalne zanate, kulturna događanja i lokalnu kuhinju koje zahtijevaju stručnost i vještine lokalnog stanovništva. Međutim, nedostatak obučениh stručnjaka u ovim područjima može predstavljati izazov u očuvanju i razvoju autohtone ponude. Bez stručnih kadrova koji mogu prenositi te vještine i znanja na nove generacije, postoji rizik da se tradicionalni aspekti kulture i zanata polako gube, što može utjecati na autentičnost i privlačnost autohtone ponude turistima. Stoga je važno ulagati u obrazovanje i osposobljavanje lokalnog stanovništva kako bi se očuvala tradicija i osiguralo kvalitetno iskustvo za posjetitelje.⁷³
5. Konkurencija s masovnim turizmom - Autohtona ponuda često se suočava s jakom konkurencijom masovnog turizma i globalnih brendova. Velika marketinška moć i intenzivna promocija poznatih marki mogu učiniti da lokalni proizvodi i usluge budu manje primijećeni i manje privlačni za turiste. To stvara izazov za autohtonu ponudu koja se mora boriti za svoje mjesto na tržištu i istaknuti svoju jedinstvenost kako bi privukla putnike koji traže autentične i lokalne doživljaje.⁷⁴

Suočavanje s i rješavanje ovih problema zahtijeva suradnju između lokalnih dionika, turističkih operatora, vlasti i same zajednice. Edukacije, širenje svijesti o važnosti očuvanja tradicije i razvijanje održivih strategija mogu pomoću u jačanju autohtone ponude i njezinom održivom razvoju.

5.3.3. Autohtona ponuda u hrvatskom turizmu

U kontekstu hrvatskog tržišta turizma, termin "autohtona ponuda" odnosi se na tradicionalne i autentične elemente koji odražavaju kulturnu i prirodnu baštinu zemlje. Iako Hrvatska nema izrazito izvornu autohtonu ponudu s obzirom na globalizaciju i

⁷² Pwc, The economic contribution of Indigenous business sector is growing, <https://www.pwc.com.au/indigenous-consulting/economic-contribution-of-indigenous-business-sector-is-growing.html>, 11.7.2023.

⁷³ Rudan, E. (2012): **Uloga lokalnog stanovništva u razvoju turizma destinacije**, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, str.58.-67.

⁷⁴ Tourism Concern, Indigenous People and Tourism, <https://www.humanrights-intourism.net/sites/default/files/media/file/2020/rc025indigenous-peoples-tourism-1197.pdf>, 12.7.2023.

modernizaciju, u ovom poglavlju naglašavaju se napori lokalne zajednice da očuva i promovira svoju kulturnu baštinu, gastronomsku ponudu, tradicionalne obrte i prirodne ljepote. Autohtona ponuda u Hrvatskoj privlači turiste svojom bogatom kulturnom baštinom, tradicionalnim zanatima, lokalnom kuhinjom i prekrasnom prirodom. Otoci, ruralna područja, očuvana sela i etno-kuće nude autentična iskustva koja privlače putnike koji žele doživjeti tradicionalni hrvatski način života i kulturno naslijeđe. Također, brojne manifestacije i folklorne priredbe omogućuju turistima uživanje u jedinstvenim i nezaboravnim doživljajima.

Dana 14. travnja, svake se godine od 2015. obilježava Dan zaštićenih hrvatskih autohtonih proizvoda u spomen na dan Krčkog pršuta odnosno prve registracije zaštićene oznake iz sustava Europske Unije. Uz Krčki pršut, Republika Hrvatska broji još 30 poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda koji su prepoznati na razini EU-a :

1. Krčki pršut,
2. Ekstra djevičansko maslinovo ulje Cres,
3. Neretvanska mandarina,
4. Ogulinsko kiselo zelje,
5. Baranjski kulen,
6. Lički krumpir,
7. Istarski pršut,
8. Drniški pršut,
9. Dalmatinski pršut,
10. Poljički zeljanik,
11. Zagorski puran,
12. Krčko maslinovo ulje,
13. Korčulansko maslinovo ulje,
14. Paška janjetina,
15. Šoltansko maslinovo ulje,
16. Varaždinsko zelje,
17. Slavonski kulen,
18. Međimursko meso 'z tiblice,
19. Slavonski med,

20. Lička janjetina,
21. Istra,
22. Paška sol,
23. Zagorski mlinci,
24. Paški sir,
25. Bjelovarski kvargl,
26. Brački varenik,
27. Varaždinski klipič,
28. Malostonska kamenica,
29. Rudarska greblica,
30. Dalmatinska panceta,
31. Dalmatinska pečenica.

Ministarstvo poljoprivrede u Hrvatskoj aktivno promovira domaće tradicionalne proizvode putem različitih informativno-edukativnih aktivnosti, kao što su letci i katalogi. Također, organiziraju se izložbeno-prodajne manifestacije i sajmovi na kojima sudjeluju proizvođači tradicionalnih proizvoda.⁷⁵ Ove inicijative potiču svijest o bogatoj kulturnoj i gastronomskoj baštini Hrvatske te potpomažu lokalnim proizvođačima tradicionalnih proizvoda.

Slika 6. Prikaz zaštićenih hrvatskih autohtonih proizvoda

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, <https://poljoprivreda.gov.hr/vijesti/5-obljentnicaobiljezavanja-dana-zasticenih-hrvatskih-autohtonih-proizvoda/3965>,
12.7.2023.

⁷⁵ Ministarstvo poljoprivrede, U 6 godina 31 zaštićeni hrvatski autohtoni proizvod, <https://poljoprivreda.gov.hr/vijesti/u-6-godina-31-zasticeni-hrvatski-autohtoni-proizvod/4567>, 12.7.2023.

Autohtona ponuda u Hrvatskoj često je povezana s popisom nematerijalne kulturne baštine u zemlji. Nematerijalna kulturna baština obuhvaća žive izraze tradicije, znanja i vještina koje se prenose s generacije na generaciju te su sastavni dio kulture lokalnog stanovništva. Mnogi elementi autohtone ponude u Hrvatskoj, kao što su tradicionalni zanati, kulturni događaji, lokalna kuhinja, tehnike obrade hrane, tradicionalne igre i obredi, često su uključeni na popisu nematerijalne kulturne baštine.⁷⁶

Na UNESCO-ovom popisu kulturne nematerijalne baštine Hrvatska danas broji sveukupno 17 dobara. Ovim se međunarodno priznatim izborom Hrvatska potvrđuje kao zemlja puna bogatstva i jedinstvenosti. Prikazom čitavog niza raznovrsnih kulturnih tradicija, uz potporu Ministarstva kulture, otkriva se želja lokalnog stanovništva da isticanjem svojeg živog naslijeđa javno potvrde kulturni, ali i nacionalni identitet.⁷⁷ Hrvatska nematerijalna kulturna baština sadrži:

1. Čipkarstvo u Hrvatskoj,
2. Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja,
3. Festa svetog Vlaha u Dubrovniku,
4. Godišnji proljetni ophod kraljice ili ljelje iz Gorjana,
5. Procesija „Za križen“ na otoku Hvaru,
6. Umijeće izrade drvenih tradicijskih dječjih igračaka s područja Hrvatskog zagorja,
7. Godišnji proljetni ophod zvončara s područja Kastavštine,
8. Medičarski obrt na području Sjeverne Hrvatske,
9. Sinjska alka,
10. Ojkanje,
11. Bećarac,
12. Nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore,
13. Klapsko pjevanje,
14. Mediteranska prehrana,

⁷⁶ Turistička zajednica područja Središnja Podravina, Nematerijalna kulturna baština, <https://tzpsredisnja-podravina.hr/sto-je-nematerijalna-kulturna-bastina/>, 12.7.2023.

⁷⁷ Ministarstvo kulture i medija, Nematerijalna dobra upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturnabastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unescoov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/5337>, 12.7.2023.

15. Ekomuzej Batana,
16. Međimurska popevka,
17. Umijeće suhozidne gradnje.

Temeljem prethodnog nabranja zaključuje se da potencijalni razvoj i unaprjeđenje nematerijalne baštine i postojećih autohtonih proizvoda u Republici Hrvatskoj pružaju izvrsne mogućnosti za daljnji rast i razvoj turizma te promociju bogate kulturne raznolikosti zemlje. Priznavanje i zaštita nematerijalne baštine kroz programe UNESCO-a pridonosi podizanju svijesti o njezinoj važnosti i privlačnosti za putnike.⁷⁸ Uz to, lokalne vlasti i institucije mogu poticati očuvanje tradicija i običaja putem edukacije, radionica i manifestacija koje omogućuju prenošenje vještina na nove generacije. Također, unaprjeđenje autohtonih proizvoda kroz kvalitetnije prezentiranje, ambalažu i distribuciju može povećati njihovu privlačnost za domaće i strane potrošače. S druge strane, zbog komercijalizacije proizvoda može lako doći do gubitka njihove autentičnosti. Poticanje suradnje između lokalnih proizvođača i turističkog sektora može rezultirati raznovrsnim turističkim doživljajima i proizvodima koji će zadovoljiti potrebe različitih skupina turista. Osim toga, promocija autohtonih proizvoda kroz sajmove, festivale i druge događaje može privući pažnju medija i šire publike, potičući tako prepoznavanje i traženje tih proizvoda.

Turistička popularnost svjetske baštine, posebno onih na UNESCO-ovom popisu, često dovodi do problema s prekomjernim brojem posjetitelja što može narušiti njihovu istinsku vrijednost. Velika posjećenost može pretvoriti ova mjesta u destinacije masovnog turizma, degradirajući okolinu te ugrožavajući njihovu autentičnost i jedinstvenost. Kada lokalno stanovništvo čini dio krajolika, poput povijesnih gradova ili kulturnih krajolika, izazov postaje još veći. Svako mjesto ima svoje specifičnosti, pa upravljanje pojedinim mjestom zahtijeva prilagođeni plan. Lokalni vlasnici, financijske mogućnosti i filozofija upravljanja imaju ključnu ulogu u oblikovanju sudbine mjesta svjetske baštine. Prevelik broj turista može uzrokovati akulturaciju⁹³ i promjene u autohtonoj kulturi, gdje lokalno stanovništvo prilagođava svoje postupke i životne

⁷⁸ Ministarstvo kulture i medija, Hrvatska nematerijalna kulturna baština na UNESCO-ovim listama, <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/izdavacka-djelatnost/hrvatska-nematerijalnakulturna-bastina-na-unesco-ovim-listama-19524/19524>, 12.7.2023. ⁹³ Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Akulturacija, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=1249>, 20.8.2023.

prakse interesima turista. Ovaj problem nije specifičan samo za popularna svjetska odredišta, već se pojavljuje i u drugim popularnim hrvatskih turističkim odredištima poput Dubrovnika, Pule i Splita. Razumijevanje ovih izazova ključno je za razvoj održivog turizma koji balansira između turističkih potreba i zaštite baštine, a to zahtijeva suradnju i osmišljene strategije koje će očuvati identitet i autentičnost tih važnih kulturnih mjesta. Važno je shvatiti da trenutni pristup razvoju turizma često pruža sukob interesa između održivosti i stvaranja profita.

U konačnici, uz održivo upravljanje i zaštitu nematerijalne baštine te kontinuirane napore u promociji i unaprjeđenju autohtonih proizvoda, Hrvatska može postići dugoročni održiv razvoj turizma, očuvati kulturnu baštinu i stvoriti autentična iskustva za posjetitelje. Na taj način, Hrvatska si osigurava titulu privlačne turističke destinacije koja nudi jedinstvene doživljaje, čuva svoju baštinu i doprinosi lokalnom gospodarstvu i identitetu.

6. PRIMJERI PRAKSE ODRŽIVOG TURIZMA

Kroz primjere dobre prakse, turizam postaje instrument za očuvanje kulturne raznolikosti, poticanje lokalnog gospodarstva i promicanje svijesti o važnosti zaštite okoliša. U ovom će se poglavlju predstaviti primjeri dobre prakse održivog turizma, kako na svjetskoj, tako i na nacionalnoj razini.

Fokus je usmjeren na analizu primjera održivog turizma u europskom kontekstu, s posebnim naglaskom na odabrane destinacije: otok Rodos u Grčkoj, Ljubljanu u Sloveniji, Berlin u Njemačkoj, Divlju tajgu u Finskoj i Nacionalni park Soomaa u Estoniji. Odabir ovih zemalja nije slučajna, već je proizašao iz namjere da se prikaže raznolikost održivih praksi u različitim geografskim i kulturnim okruženjima širom Europe, od šireg područja prema užem (Hrvatska). Prva polovica poglavlja počinje s europskim primjerima kako bi se naglasila globalna relevantnost i važnost održivog turizma te kako bi se stvorio temelj za usporednu analizu s hrvatskim primjerima. Ovaj pristup omogućuje čitatelju postupno usmjerenje prema dubljoj analizi hrvatskih primjera. Metodologija korištena pri izradi ovog poglavlja uključuje temeljito istraživanje putem mrežnih izvora, prikupljanje relevantnih podataka te analizu konkretnih pristupa i mjera koje su primijenjene u navedenim primjerima.

Na taj način, čitatelj će biti upoznat s konkretnim situacijama, izazovima i uspjesima održivog turizma na različitim mjestima u Europi.

6.1. *Europske destinacije*

U posljednjim desetljećima, održivi turizam postao je ključni cilj za mnoge države i turističke destinacije diljem svijeta, pa tako i Europe. Shvaćanje važnosti zaštite okoliša, očuvanja kulturne baštine i dobrobiti lokalnog stanovništva potaknulo je države da prihvate i primijene održive pristupe u turizmu. Brojne inicijative, smjernice i certifikati razvijeni su kako bi se potaknulo održivo upravljanje destinacijama, promovirala odgovorna potrošnja i minimizirali negativni utjecaji turizma na okoliš i zajednice.

Implementacija održivih praksi u turizmu pomaže u stvaranju dugoročno održivih destinacija koje osiguravaju zadovoljstvo putnika, ali istovremeno čuvaju i štite prirodne i kulturne resurse za buduće generacije.

6.1.1. Estonija

Estonija je zemlja koja se ističe kao primjer održivog turizma, a to se posebno odražava u njezinim nacionalnim parkovima, kao što je nacionalni park Soomaa. Održivi turizam u Estoniji temelji se na promicanju ekološke osviještenosti, zaštiti prirode i kulturne baštine te promicanju lokalne ekonomije i zajednica. Estonija je poznata po svojim prostranim šumama, močvarama i čistim jezerima, koje privlače ljude koji cijene netaknutu prirodu i žele provesti vrijeme u mirnom i očuvanom okolišu.

Nacionalni park Soomaa je jedno od najvažnijih područja za održivi turizam u Estoniji. Smješten u jugozapadnom dijelu zemlje, Soomaa je poznat po svojim predivnim močvarama, rijekama i šumama, stvarajući jedinstven i rijedak ekosustav. Ovaj nacionalni park nudi različite aktivnosti poput plovidbe kanuima, planinarenja i promatranja ptica, što posjetiteljima omogućuje priliku da dožive prirodu na blizak način.⁷⁹ Nacionalni park Soomaa predstavlja dio mreže europske divljine objedinivši sve slijedeće životinjske vrste na jednome području – jeleni, divlje svinje, risovi, vukovi, medvjedi te sove, kosac i druge ptičje vrste. Ujedno ovaj nacionalni park pripada mreži zaštićenih područja PAN Parks koja je usmjerena upravo na zaštitu divljine.

Kako bi se održivost turizma promovirala u nacionalnom parku Soomaa, fokus se stavlja na odgovorno ponašanje posjetitelja kako bi se minimizirao utjecaj na prirodni okoliš. Edukacija o važnosti očuvanja prirode i ekološke osjetljivosti područja također ima ključnu ulogu u privlačenju turista koji dijele iste vrijednosti o održivom putovanju. Osim toga, lokalna zajednica ima ključnu ulogu u promicanju održivog turizma. Potiče se suradnja s lokalnim stanovništvom i podupiranje lokalnih inicijativa kako bi turizam imao pozitivan utjecaj na gospodarstvo i društvo u regiji.⁸⁰ U blizini parka žive ljudi koji održavaju tradicionalni način života, uključujući tradicionalnu obradu vune i izradu

⁷⁹ Visit Estonia, Soomaa National Park, <https://www.visitestonia.com/en/where-to-go/westestonia/soomaa-national-park>, 14.7.2023.

⁸⁰ European Best Destinations, Sustainable Tourism in Soomaa National Park, <https://www.europeanbestdestinations.com/destinations/eden/soomaa/>, 14.7.2023.

čamaca od kore drveta. Ovo nudi mogućnost da se posjetitelji upoznaju s lokalnom kulturom. Ovakav pristup osigurava da lokalno stanovništvo ima aktivnu ulogu u oblikovanju turističke ponude, čime se stvara dublje razumijevanje kulture i stvaraju održivi izvori prihoda za zajednicu.

Usredotočenost Estonije na ekološku osviještenost, zaštitu prirode i kulturne baštine pokazuje duboko razumijevanje važnosti ravnoteže između turizma i okoliša. Ova zemlja također pokazuje da suradnja s lokalnom zajednicom ima ključnu ulogu u održivom turizmu, stvarajući tako autentična iskustva i poticaj za lokalni razvoj. Estonske vlasti i njihova uspješna edukacije posjetitelja dodatno jača svijest o održivosti. Također, nacionalni park Soomaa kao model održivog turizma svjedoči o njihovom posvećenom radu na minimiziranju negativnog utjecaja turizma na okoliš. Sve te akcije zajedno čine Estoniju iznimno relevantnom i uspješnom destinacijom koja se ističe svojim pionirskim pristupom održivom turizmu.

6.1.2. Finska

Finska je jedna od europskih zemalja koje slijepo prate globalne ciljeve održivog razvoja, a zbog svojih akcija i poduzetih mjera smatra se jednom od najodrživijih destinacija u svijetu. Finsko Ministarstvo gospodarstva i zapošljavanja identificiralo je čak četiri prioriteta koji će pridonijeti obnovi turističke grane u Finskoj, a prvi i najvažniji cilj jest pružanje podrške održivom razvoju. Turistička zajednice Finske, Visit Finland, na svojoj službenoj web stranici prikazuje programe koje su razvili u državi da bi se naučili prilagoditi održivim praksama. Ideja koju su razvili, Sustainable Travel Finland (STF) predstavlja jedinstveni put prema održivom razvoju turizma uz besplatno uključivanje svih dionika.⁸¹ Program pruža jednostavan način svim posjetiteljima da identificiraju turističkog aktera koji ozbiljno shvaća održivost i promiče održive politike. Sustainable Travel Finland nudi finskoj turističkoj industriji kompletan alat za prilagodbu održivih praksi: put razvoja održivog turizma u 7 koraka. Iako je program Sustainable Travel Finland usklađen s međunarodno poznatim programima održivog turizma i ciljevima održivog razvoja, izgrađen je uzimajući u obzir potrebe regionalnog

⁸¹ Visit Finland, Finland – sustainable travel destination, <https://traveltrade.visitfinland.com/en/sustainability/>, 14.7.2023.

i nacionalnog razvoja. U početku su analize postojećeg stanja prepoznale sljedeća područja za razvoj: predanost, znanje, planiranje, komunikacija, revizija i mjerenje. Umjesto usvajanja stranog modela za Finsku, osmišljen je nacionalni model za rješavanje ovih potreba, kao i regionalnih razlika, a sve tvrtke koje prođu proces cijelog programa bit će nagrađene oznakom STF što olakšava posjetiteljima da prepoznaju organizacije koje imaju razvijenu svijest o zaštiti okoliša i stvaranja dugoročne perspektive turizma.⁸² Zanimljivo je istaknuti činjenicu da čak 80% cjelokupnog teritorija ove zemlje obuhvaćaju šume, a upravo se njezin zrak i voda smatraju među najčišćima i najzdravijima na svijetu.⁸³ Pomoću sjevernih šumskih predjela, Finska turiste usmjerava u pravom putu – putu održivosti.

Divlja tajga, koja se nalazi na istočnoj granici Finske, predstavlja savršen primjer očuvanja kulture i bogate tradicije. Stvaranje Kalevala, finskog nacionalnog epa⁸⁴, od iznimne je važnosti za sve Fince i predstavljen je posjetiteljima kroz mnoštvo događaja, festivala, izložbi i drugih sličnih aktivnosti koje se mogu posjetiti. Razlog zbog kojeg se Divlja tajga ističe jesu mogućnosti koje pruža za različite aktivnosti i sadržaje – od uživanja u vanjskim aktivnostima do istraživanja flore i faune i razvoja zimskog turizma. Divlja je tajga opuštanja i očaravajuća cjelina koja se sastoji od crnogoričnih šuma, pjenušavih vodenih tokova, bogate kulture, široke palete aktivnosti i ljubaznog lokalnog stanovništva. Mogućnosti smještaja variraju od privatnih hotela uz jezero do koliba u divljini. Za sve ljubitelje prirode, bogati životinjski i biljni svijet neizostavni su dio ovog bisera Finske. Na organiziranim izletima moguće je susresti se s pojedinim gotovo izumrlim zvijerima kao što su vukovi ili pak medvjedi. Također, na raspolaganju su i brojne pješačke staze, mjesta za ribolov, vožnje kanuom i razne vrste safarija.¹⁰⁰ Na teritoriju Divlje tajge važno je napomenuti da živi Saami narod – autohtona zajednice sjeverne Europe.

⁸² Tourism For SDGS, Sustainable Travel Finland, <https://tourism4sdgs.org/initiatives/sustainabletravel-finland/>, 14.7.2023.

⁸³ Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Finska, <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=19680>, 20.8.2023.

⁸⁴ Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Kalevala, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29897>, 14.7.2023.

¹⁰⁰ European Best Destinations, Sustainable Tourism in Wild Taiga, <https://www.europeanbestdestinations.com/destinations/eden/wild-taiga/>, 14.7.2023.

Oni imaju ključnu ulogu u očuvanju tajginih ekosustava i tradicija na način da ova zajednica prakticira gospodarenje resursima, uključujući ribolov i lov.⁸⁵ Ova raznolikost aktivnosti omogućuje putnicima da istinski urone u prirodnu ljepotu Finske i dožive je na autentičan način, istražujući različite aspekte bogatstva prirode i kulture koje ova zemlja nudi.

Sumirajući sve prethodno navedeno, činjenica je da se Finska izdvaja kao jedna od najodrživijih destinacija jer se posvećuje stvarnom očuvanju svoje prirodne i kulturne baštine. Njihova inicijativa Sustainable Travel Finland pokazuje predanost razvoju održivog turizma, pružajući alate i podršku svim dionicima. Integrirajući održivost u sve aspekte, Finska se usredotočuje na čiste resurse, potiče autentično iskustvo kroz Divlju tajgu i druge lokalitete te promiče kulturnu raznolikost. Njihov pristup odražava istinski spoj prirode, kulture i svijesti o očuvanju, čineći Finsku inspirirajućim primjerom kako postati istinski održiva destinacija.

6.1.3. Grčka

Grčka, jedna od najpoznatijih turističkih destinacija na svijetu, odlikuje se bogatom poviješću, prekrasnim otocima, slikovitim plažama i izuzetnom kulturom. Među tim očaravajućim odredištima, otok Rodos posebno se ističe kao primjer održivog turizma u Grčkoj. Rodos se pojavljuje kao pionir u provedbi ekološki prihvatljivih politika, s ciljem održivosti i promocije kao ekološki prihvaćene turističke destinacije. Održivi pristup turizmu na Rodosu priznaje važnost zaštite okoliša i upravljanja resursima kako bi se minimizirao negativni utjecaj turizma na ekosustave. Jedan od ključnih aspekata održivog turizma na Rodosu je zaštita prirodnih ljepota i biološke raznolikosti otoka. Nacionalni parkovi i zaštićena područja igraju ključnu ulogu u očuvanju jedinstvenih ekosustava i divljih životinjskih vrsta na otoku. Održiv turizam promiče ekološku osviještenost među posjetiteljima i potiče ih da posjete ove zaštićene zone s poštovanjem prema prirodi. Uz zaštitu prirode, održivi turizam također promiče očuvanje kulturne baštine otoka. Rodos je poznat po svojoj bogatoj povijesti i arheološkim nalazištima, uključujući srednjovjekovni grad Rodos koji je UNESCO-ova

⁸⁵ Nordic Point, Saami, <https://nordicpoint.net/finska/regije-i-gradovi/laponija/saami-gospodarisobova/>, 25.8.2023.

svjetska baština. Posjetitelji se potiču da cijene povijesne spomenike i lokalne običaje, te da podrže lokalnu kulturu i umjetnost kako bi se sačuvala autentičnost otoka.⁸⁶ Otok Rodos svoju održivost odražavaju kroz primjenu održive tehnologije kao što su primjerice geotermalni zračni kanali koji su spojeni na zemlju te dovode svježi zrak u konferencijske prostore i predvorja. Također, koriste se osvjettljenja u prometnim područjima kojima se upravlja putem senzora kretanja s detekcijom odsutnosti na način da se svijetla isključe ako nema prisutnih znakova kretanja.⁸⁷ Sve ove, i druge akcije, čine otok Rodos jednom o najodrživijih destinacija Mediterana.

Slika 7. Prikaz otoka Rodosa u Grčkoj

Izvor: Greeka, <https://www.greeka.com/dodecanese/rhodes/>, 14.7.2023.

U srpnju 2023. godine, deveti otok po veličini u Grčkoj – Rodos, zahvatio je požar te su vjetrovi dalje izbili požar proširili na krajeve obale gdje se nalazi većina odmarališta. Većina turista koja se nalazila na odmoru su bili evakuirani na sigurna mjesta ili su se pak odlučili vratiti u svoja mjesta stanovanja.⁸⁸ Posljedice ovih šumskih požara su velike, a stanje pojedinih objekata će se tek za nekoliko godina moći vratiti u početno stanje. Izbijanje požara na otoku dodatno je naglasilo osjetljivost destinacije na različite izazove, uključujući i one povezane s održivim turizmom. Najprije je važno istaknuti da su devastirajući požari ostavili veliki trag na prirodnim ljepotama otoka, u prvom redu

⁸⁶ Rhodes Guide, Rhodes as a Green Tourist Destination: The municipality of Rhodes joins the Global Sustainable Tourism Council (GSTC),

<https://www.rhodesguide.com/magazine/article/The-municipality-of-Rhodes-joins-the-Global-Sustainable-Tourism-Council-GSTC/>, 14.7.2023.

⁸⁷ Rhodes, Sustainability, <https://www.rhodeshouse.ox.ac.uk/venue/sustainability/>, 25.8.2023.

⁸⁸ Greek Reporter, Fires on Rhodes, Greece Burned 13,500 Hectares of Forest, <https://greekreporter.com/2023/08/01/fires-rhodes-greece-burned-13500-hectares-forest/>, 25.8.2023.

to se odnosi na šume te obalne ekosustave i plaže. Turisti koji traže netaknutu prirodu sada će se, barem na neko vrijeme, suočiti s oštećenim i iscrpljenim okolišem. Zatim, kao što je i bio slučaj, većina posjetitelja je u sred turističke sezone napustila ovu turističku destinaciju što svakako negativno utječe na ekonomski rast otoka. Uz to, požari su testirali sustave upravljanja krizama i otkrili nedostatke u hitnom odgovoru. Turisti će biti oprezni zbog nedostatka pouzdane infrastrukture za rješavanje kriznih situacija, što dodatno smanjuje povjerenje u destinaciju. Osim toga, Vlasti će od sada morati uložiti dodatne napore u obnovu oštećenih područja i promicanje održivih praksi kako bi vratile prvotni ugled destinacije. U konačnici, može se zaključiti da je ova prirodna katastrofa unazadila turizam otoka u vidu dugoročnog pada turističke privlačnosti i prihoda.

6.1.4. Njemačka

Njemačka se ističe kao zemlja koja stavlja snažan naglasak na održivost, što se reflektira i u njenim gradovima. Berlin, glavni grad Njemačke je svakako jedna od najpopularnijih europskih destinacija. Iako je grad poznat po svojoj arhitekturi, znanosti, modnoj i glazbenoj industriji, ova njemačka prijestolnica također zna kako primijeniti održivost u turizmu. Prema Global Destination Sustainability Indexu, Berlin je 2022. godine bio jedno od 30 najodrživijih odredišta u svijetu te je zauzeo peto mjesto među svjetskim metropolama. Želja za očuvanjem i širenjem zelenih oaza, zajedno sa spremnošću da se slijede održivi i alternativni putevi, čini Berlin zelenom metropolom na svim razinama.⁸⁹ Berlin promiče održivi turizam i događaje putem programa "Sustainable Tourism Berlin" i "Sustainable Meetings Berlin", te online platforme za održivija događanja. Ovi programi certificiraju dobavljače i potiču održive prakse, uključujući korištenje obnovljive energije i poticanje lokalne ekonomije, što čini Berlin modelom za druge gradove u svijetu. Zahvaljujući financiraju Berlinskog Senata, prethodno navedene inicijative održivosti su u 2023. godini potpuno besplatne i dostupne svim berlinskim tvrtkama i organizacijama u industriji događaja i turizma.⁹⁰ Ovaj pristup ne samo da potiče aktivno sudjelovanje svih relevantnih dionika u održivim

⁸⁹ Global Destination Sustainability Movement, Berlin, Germany, <https://www.gds.earth/destination/Berlin/2022/>, 15.7.2023.

⁹⁰ Visit Berlin, Sustainable Berlin, <https://about.visitberlin.de/en/sustainable-berlin>, 15.7.2023.

praksama, već i osigurava da se održivost ne smatra samo dodatnim troškom, već i investicijom u budućnost grada, zajednice i okoliša.

Uz prostrane parkove, vrtove i zelene površine, biciklističke staze, postoje brojni projekti koji aktivno promiču zaštitu klime u urbanim područjima. To uključuje trajektne veze pokretane solarnom energijom, restorane koji kompostiraju preostalu hranu i vraćaju je organskim poljoprivrednicima, te održavanje događaja poput Greentech Festivala, Green Fashion Tour Berlin i drugih sličnih.⁹¹ Primjer jedne održive atrakcije u Berlinu je Tempelhofer Feld, odnosno riječ je o području starog aerodroma koje je rekonstrukcijom i s mnogo uloženog truda pretvoreno u javni park. Izvorno je Tempelhofer Feld bio paradni poligon. Vikendom i državnim praznicima, čim bi vojska očistila mjesto, mještani bi u svojim tisućama hrlili u Tempelhof kako bi uživali u slobodnom vremenu. Nakon što je zračna luka službeno zatvorena 2008 godine, na tom je teritoriju stvoreno mnoštvo rekreacijskih sadržaja – biciklistička, klizačka i jogging staza, prostor za roštiljanje. Ovaj prostor predstavlja dobar primjer održivosti jer je postao ekosustav koji podržava biološku raznolikost i privlači raznolikost ptica i insekata. Uz to, lokalna zajednica igra ključnu ulogu u očuvanju i upravljanju prostorom, potičući održivost kroz različite društvene i kulturne događaje.⁹² Berlin je također poznat po svojoj izrazitoj kulturnoj raznolikosti. Grad privlači umjetnike, kreativce i ljude različitih nacionalnosti. To se očituje u brojnim umjetničkim četvrtima, galerijama, alternativnim scena i festivalima. Ovakvi inovativni pristupi ne samo da čine Berlin inspirativnim modelom održivog urbanog razvoja, već i svjetlima vodiljama za druge svjetske metropole koje teže stvaranju harmoničnog suživota između urbanog okoliša i prirode. Kroz sinergiju između promicanja ekološke osviještenosti, podrške lokalnim inicijativama te raznovrsnih održivih projekata i atrakcija, Berlin se ističe kao pozitivan, specifičan primjer destinacije koja istovremeno unapređuje kvalitetu života svojih građana i čuva prirodne resurse za buduće generacije.

⁹¹ Discover Germany, Switzerland and Austria, Green Berlin – The Future of Tourism, <https://www.discovergermany.com/green-berlin-the-future-of-tourism/>, 15.7.2023.

⁹² Visit Berlin, Tempelhofer Feld, <https://www.visitberlin.de/en/tempelhofer-feld-tempelhof-field>, 15.7.2023.

6.1.5. Slovenija

Slovenija je jedna od najzelenijih turističkih destinacija u svijetu, dok se na europskoj razini smatra apsolutnim vođom u održivom razvoju. Još 2015. godine Turistička zajednica Slovenije odlučila je započeti „brendiranje“ cjelokupne zemlje kao zelene destinacije. Već slijedeće godine, odnosno 2016., glavni grad Ljubljana proglašena je najzelenijim glavnim gradom u Europi.⁹³ U svojem programu održivosti provode politike i projekte koji pridonose dugotrajnijem, ali i zahtjevnijem razvoju destinacije.

Početak održivog turizma u Sloveniji uviđa se kroz educiranje stanovnika o samoj održivosti, u stvaranju eko ruta, certificiranju eko ugostiteljskih i drugih objekata te slične aktivnosti. Zelena shema slovenskog turizma (Green Scheme of Slovenian Tourism – GSST) jest alat koji je razvijen na nacionalnoj razini te prvotno služi kao pomoćni alat destinacijama, ali i pružateljima usluga, da na lakši i praktičniji način procijene i poboljšaju svoje napore i trud u segmentu održivosti te promicanju destinacije kao takve.⁹⁴ Važno je istaknuti da autohtone zajednice u Sloveniji pridonose očuvanju bogate kulturne baštine zemlje. U Ljubljani se mogu naći muzeji, galerije i kulturni centri koji promiču tradicionalne običaje, umjetnost i zanate autohtonih slovenskih zajednica. Osim toga, autohtone zajednice često proizvode tradicionalne proizvode poput rukotvorina, hrane i pića koji su popularni među turistima. Ovo pomaže u očuvanju tradicija i generira prihod za lokalne zajednice. Upravo zbog svojih održivih načela i zakonskih regulativa, Slovenija je prva zemlja koju u potpunosti nosi naziv zeleno odredište.

Slovenska predanost održivom turizmu vidljiva je kroz aktivnosti kao što su edukacija stanovništva, stvaranje ekoloških ruta te certificiranje ekoloških ugostiteljskih objekata. Zelena shema slovenskog turizma (GSST) pruža podršku destinacijama i pružateljima usluga u unaprjeđenju održivosti. Osim toga, podržavanje autohtonih zajednica u očuvanju kulturne baštine doprinosi održivosti zemlje, čineći Sloveniju prvom "zelenom destinacijom" u potpunosti u skladu s njihovim održivim principima i zakonima.

⁹³ European Environment Agency, <https://www.eea.europa.eu/highlights/ljubljana-wins-europeangreen-capital-2016>, 15.7.2023.

⁹⁴ Slovenia.info, <https://www.slovenia.info/en/stories/green-story-of-slovenia>, 15.7.2023.

Tablica 3. Prikaz obilježja održivosti prema odabranim destinacijama (Europa)

Odabrane destinacije	Održive prakse	Destinacijski brend	Autohtone zajednice	Izazovi razvoja	Proaktivne politike
Berlin	Zelene površine i parkovi, recikliranje, Upravljanje otpadom, upotreba obnovljivih izvora energije, bicikliranje	Zelene površine, tehnološke inovacije, kulturna raznolikost	Umjetnici i kreativci	Povećano opterećenje destinacije, Rast cijena, Očuvanje kulturne baštine	Promicanje javnog prijevoza, energetska učinkovitost zgrada
Divlja tajga	Očuvanje prirodnih staništa, šumarstvo, Programi zaštite divljih životinja šumarstvo, kontrola invazivnih vrsta	Netaknuta priroda, Aktivnosti na otvorenom, ekološka svijest	autohtonost, održivo gospodarjenje	Klimatske promjene, uništenje prostora prirodnog staništa	Očuvanje prirodnih staništa, kontrola invazivnih vrsta
Ljubljana	Održiva mobilnost, upravljanje otpadom, očuvanje vodnih resursa, poticanje obnovljive energije, održiva gradnja	Zeleni grad, Biciklizam, Edukacija	Lokalna proizvodnja, promocija proizvoda, očuvanje kulturne baštine	Ekološki izazovi, Upravljanje prometom i kretanjem u destinaciji	Digitalizacija, ulaganje u zelene površine

Nacionalni Park Soomaa	Očuvanje močvarnih staništa, edukacija o prirodi, suradnja s lokalnim stanovništvom, ekoturizam, održiv (ribo)lov	Bogata flora i fauna, Tradicionalni način života, edukacija i interpretacija	Očuvanje prirode i tradicije	Poplave i upravljanje vodama, turistički pritisak	Obnova i očuvanje močvarnih staništa
Otok Rodos	Ekoturizam, održivi transport, korištenje obnovljivih izvora energije, edukacija i svijest o održivosti	Brojne plaža, Arheološki nalazi, Održive tehnologije	Razmjena znanja i tradicija	Očuvanje kulturno-povijesne baštine, lokalni razvoj, zaštita od klimatskih promjena	Obnova ekosustava

Izvor: Izrada autorice

Analizirajući primjere održivih destinacija u Europi, jasno je vidljivo da postoji mnogo različitih pristupa očuvanju prirode, kulture i resursa. Estonski nacionalni park Soomaa, finska divlja tajga, grčki otok Rodos, slovenska Ljubljana i njemački Berlin svi su uspješni modeli održivog turizma. Ovi primjeri pokazuju da je moguće ostvariti ravnotežu između turističkog razvoja i očuvanja okoliša te da lokalna zajednica igra ključnu ulogu u postizanju tog cilja. Važno je napomenuti da svaka destinacija ima svoje specifične izazove i potrebno je prilagoditi strategije održivosti tim izazovima kako bi se osigurala dugoročna prosperitetna budućnost za turizam i lokalnu zajednicu.

6.2. Hrvatske destinacije

Kao turistička destinacija, Hrvatska je prepoznala važnost očuvanja svoje bogate prirodne i kulturne baštine te je sve više usmjerena prema održivom turizmu. Kroz primjere dobre prakse, država je postala predvodnik u implementaciji održivih strategija i inicijativa koje promiču uravnoteženi razvoj turizma.

U nastavku, analiziraju se neke od najuspješnijih inicijativa održivog turizma u Hrvatskoj koje su stvorile harmoniju između turističkih potreba i zaštite okoliša, čime su osigurale očuvanje prirodnih ljepota i autentičnosti kulture za buduće generacije. Uz održive pristupe upravljanju destinacijama, promicanju lokalnih proizvoda i poticanju odgovornog turističkog ponašanja, Hrvatska dokazuje da je održiv turizam ne samo moguć, već i nužan za stvaranje trajnih i pozitivnih utjecaja na zajednice i okoliš.

6.2.1. Otok Brač

Već 2018. godine na otoku Braču javljaju se prvi primjeri filozofije održivosti i to na svjetski prepoznatom Bolu na Braču. Riječ je o ugostiteljskom objektu BioMania Street food na plaži Zlatni rat koja pruža širok spektar hrane, uključujući i mogućnosti za vegane i vegetarijance. Ono što ističe BioManiu od drugih ugostitelja jest činjenica da hrana koja se donosi na stol gostima dolazi direktno s vlastitih polja gdje uzgajaju različite kulture koje koriste za pripremanje jela. Također, podržavanje lokalne ekonomije, što je ključan aspekt održivosti, vidljivo je kroz pribavljanje namirnica od lokalnih proizvođača. Na taj način domaći stanovnici osjećaju dodatnu vrijednost koju im turizam pruža. Vlasnici objekta ističu kako je poduzeću od velike važnosti porijeklo namirnica, kao i poštivanje etičkog kodeksa pri suradnji s dobavljačima. Njihov način poslovanja pruža jedinstveni pregled u održivost koji uključuje i procese recikliranja, sortiranja otpada, kompostiranja i drugih aktivnosti koje štite okoliš.⁹⁵

Ovaj primjer na otoku Braču ilustrira praktičnu primjenu održivosti u turizmu, naglašavajući važnost lokalno uzgojenih namirnica, podršku lokalnoj ekonomiji te

⁹⁵ Otoci.eu, Održivi turizam – Brač – Pokret otoka, <https://otoci.eu/brac-odrzivi-turizam-2/>, 16.7.2023.

angažman u zaštiti okoliša. Primjena pristupa ne samo da obogaćuje turističku ponudu, već i pridonosi održivom razvoju zajednice.

6.2.2. Ličko-senjska županija

Međunarodna zaklada pod nazivom Global Green Destination već devet godina zaredom okuplja sve svjetske održive zelene destinacije i proučava njihove primjere dobre prakse održivosti te u konačnici stvaraju popis od 100 turističkih destinacija koje služe kao inspirativni primjeri održivosti drugima. Destinacija Lika se na ovome popisu našla već nekoliko puta, uz sveopće poznati održivi Mali Lošinj, a posljednji puta titulu je osvojila 2021. godine.⁹⁶ Regija Lika je ujedno i prepoznata u Hrvatskoj kao prva destinacija održivog kontinentalnog turizma. Primjeri dobre prakse održivog turizma u Lici prvotno se odnose na razvoj ruralnog turizma na ovom području. Lokalna akcijska grupa Lika konstantno radi na poboljšanju ovog segmenta turizma. Godine 2020. predstavili su značajan projekt Integra Lika 2020. koji predstavlja budući razvoj gospodarskog razvoja cijele regije. Projekt je fokusiran na razvijanje širokog spektra različitih gospodarskih aktivnosti, no primarni cilj orijentira se na samoodrživa gospodarstva na nekom manjem ruralnom području. Također, ova grupa je razvila projekt pod nazivom „Stay 3 days in Lika“ čiji je glavni cilj zadržati posjetitelje dulje od jednog dana u Licu te da se ona prestane promatrati kao tranzitna destinacija na putu prema nekim popularnijim odredištima. Na cijelom području nudi se niz autohtonih proizvoda, kao i mogućnost obilaska nacionalnih parkova – najpoznatija Plitvička jezera te ne manje važna Paklenica i Sjeverni Velebit.

Osim toga, lokalni stanovnici u Like aktivno sudjeluju u razvoju održivog turizma. Male obiteljske pansionerske kuće i seoski turizam postali su popularni oblici smještaja koji pružaju posjetiteljima jedinstveni uvid u život lokalne zajednice i omogućuju potporu lokalnom gospodarstvu.⁹⁷

⁹⁶ Lika Destination, Destinacija Lika ponovo na popisu top 100 svjetskih zelenih održivih destinacija, <https://www.lika-destination.hr/vijesti/detaljnije/destinacija-lika-ponovno-na-popisu-top-100-svjetskih-zelenih-odrzivih-desti>, 16.7.2023.

⁹⁷ Bušljeta Tonković, A.; Holjevac, Ž.; Brlić, I.; Šimunić, N. (2017): **Koga (p)održava održivi razvoj?**, Prinosi promišljanju održivosti ruralnih područja, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, str. 147.-160.

Lika se kontinuirano pozicionira kao globalni primjer održive turističke destinacije, ističući se kroz razvoj ruralnog turizma, podršku lokalnoj ekonomiji i aktivno sudjelovanje lokalnih zajednica u promociji i očuvanju regije.

6.2.3. Otok Lošinj

Lošinjski arhipelag je poznat kao Otok vitalnosti zbog blage klime, bogate bioraznolikosti i ugodne atmosfere. Ovdje se već više od 125 godina njeguje tradicija zdravstvenog turizma, a posebno je popularna kombinacija mirisa guste borove šume i ljekovitog bilja, te aerosoli mora koji stvaraju jedinstvenu aromaterapiju na otvorenom. Upravo se zbog navedenih obilježja Mali Lošinj postavlja kao idealno mjesto za razvoj održivog turizma.

Lošinj je među prvim destinacijama u Hrvatskoj uključen u projekt Europske komisije - ETIS, Europski sustav pokazatelja za turizam za održiva odredišta. Ovaj sustav omogućuje lokalno upravljanje, praćenje i jačanje održivosti turističkog odredišta putem sudjelovanja u inicijativi koja obuhvaća 100 destinacija Europe.⁹⁸ Kroz niz mjera, otok se trudi postići ravnotežu između turizma i očuvanja prirode. Upravljanje otpadom ključan je element održivosti. Programi recikliranja i smanjenja otpada pomažu u minimiziranju negativnog utjecaja turizma na okoliš. Također, lokalne vlasti i turistički dionici potiču korištenje obnovljivih izvora energije kako bi se smanjila emisija stakleničkih plinova. Osim toga, provode se programi edukacije kako bi se podigla svijest o važnosti očuvanja okoliša među lokalnim stanovništvom, turistima i poslovnim subjektima. Time se potiče društveno odgovorno poslovanje, uključivanje lokalnog stanovništva u turizam i poštivanje radnih prava.¹¹⁵

Mali Lošinj demonstrira iznimno predan pristup održivom turizmu. Dugogodišnja tradicija zdravstvenog turizma, suradnja s Europskom komisijom u okviru ETIS projekta te sustavno upravljanje otpadom i obnovljivim izvorima energije čine Lošinj primjerom odgovornog postupanja prema destinaciji. Iz predstavljenog primjera se može učiti kako postići ravnotežu između turizma i očuvanja prirode, potičući društveno

⁹⁸ CROSTO, Lošinj – Otok vitalnosti, <http://www.crosto.hr/hr/pilot-destinacije/mali-losinj/>, 16.7.2023.

¹¹⁵ Grad Mali Lošinj (2013): **Akcijski plan održivog razvoja turizma grada Mali Lošinj**, Institut za turizam, Zagreb, str. 41.-46.

odgovorno poslovanje i svijest o važnosti očuvanja okoliša među lokalnim zajednicama i posjetiteljima.

6.2.4. Međimurska županija

Godine 2022. godine na Danima hrvatskog turizma, koji svake godine okupljaju brojne stručnjake turističke djelatnosti, Međimurje je proglašeno kao najuspješnija destinacija održivog turizma. Zahvaljujući pametnim inovacijama, dobrom promišljanju i suradnji svih dionika u uslužnom i turističkom sektoru, Međimurje glasi za jedinu regiju u Hrvatskoj koja se smatra u potpunosti zelenom destinacijom.⁹⁹

Konkretni primjeri dobre prakse održivosti na području Međimurja mogu se uočiti na primjeru nekoliko gospodarskih poduzeća. Tvrtka Tehnix jest eko industrija koja proizvodi sve vrste strojeva, alata i opreme za čišćenje, i ujedno zaštitu okoliša. Cilj kompanije je pomoću novih tehnologija i programa bolje gospodariti te smanjiti razinu zagađenja zraka i vode. Uz Tehnix, izdvaja se primjer poduzeća Čakom koje se bavi čišćenjem i održavanjem javnih površina na području grada Čakovca.¹⁰⁰ Uključivanje lokalne zajednice u turizam očituje se kroz jačanje lokalne ekonomije te poticanje lokalnih proizvođača i obrtnika da sudjeluju u održivim politikama, kao što je npr. izrada ekoloških suvenira i promocija istih.¹⁰¹ Međimurje je istaknuti primjer uspješnog razvoja održivog turizma u Hrvatskoj, što potvrđuje priznanje na Danima hrvatskog turizma 2022. godine. Fokus na „pametnim“ inovacijama, suradnju među sektorima te poticanje lokalnih poduzeća na održivo poslovanje čini destinaciju prepoznatljivu kao kategoriju „zelene ponude“ te istovremeno jača lokalnu ekonomiju i štiti okoliš.

⁹⁹ Međimurska županija, Međimurje proglašeno najuspješnijom destinacijom održivog turizma ispred Hvara i Malog Lošinja, Terme Sveti Martin najbolji je wellness hotel u Hrvatskoj, <https://medjimurskazupanija.hr/2022/10/07/medimurje-proglaseno-najuspjesnijom-destinacijom-odrzivog-turizma-ispredhvara-i-malog-losinja-terme-sveti-martin-najbolji-je-wellness-hotel-u-hrvatskoj/>, 17.7.2023.

¹⁰⁰ Breslauer, N.; Gregorič, M; Hegeduš, I. (2015): Održivi razvoj turizma u Međimurskoj županiji, <https://hrcak.srce.hr/file/213167>, 16.7.2023.

¹⁰¹ Turistička zajednica Međimurske županije, Održivost, <https://tzm.hr/odrzivost-dokumenti/odrzivost/>, 16.7.2023.

6.2.5. Otok Vis

Otok Vis ima bogatu povijest koju odlikuju brojna arheološka nalazišta, a kako bi očuvao sve te prirodne ljepote i omogućio održiv rast, u svome razvoju primjenjuje različite tehnike. Uveo je programe zaštite okoliša, poticao korištenje ekološki prihvatljivih prijevoznih sredstava, uključivao lokalno stanovništvo u turizam te njegovao kulturno nasljeđe. Kroz ove mjere, otok Vis nastoji postići ravnotežu između turističkog razvoja i očuvanja prirodnih i kulturnih bogatstava. Specifična obilježja koja posjeduje otok Vis utjecala su na usvajanje i provođenja ciljeva koji su najbliži konceptu održivog turizma.¹⁰²

Specifična obilježja koja posjeduje otok Vis utjecala su na usvajanje i provođenja ciljeva koji su najbliži konceptu održivog turizma. Aktivni odmor se najviše promovira i razvoja na otoku Visu kao održivi segment nudeći različite sadržaje od kajaka, bicikla, planinarenja do ronjenja i plivanja u Jadranskom moru uz poštivanje zaštićenih vrsta kao što su dupini. Uz to, održivi razvoj otoka Visa temelji se na pažljivom planiranju i suradnji između lokalnih vlasti, turističkih dionika i stanovništva. Svi zajedno doprinose očuvanju prirodnih i kulturnih bogatstava, stvarajući okoliš koji nudi kvalitetno iskustvo posjetiteljima, ali i osigurava održivi prosperitet za lokalnu zajednicu u godinama koje dolaze.¹²⁰ Također, uvođenjem programa za smanjenje emisije stakleničkih plinova i promicanje ekoloških oblika prijevoza pokazuju napore koji su uloženi u očuvanje prirode i mora. Također, ostvarivši suradnju s lokalnom zajednicom u organiziranom programu za čišćenje morskog dna i koraljnih područja, otok je osigurao dugoročno i uzajamno dobro za rezidente, ali i posjetitelje. Ono što Vis čini još održivijim i odgovornijim jest činjenica da Vis ima ograničen kapacitet za posjetitelje što uvelike sprječava ljetne gužve i nereda.¹⁰³

Otok Vis se ističe kao pozitivan primjer održivog turizma, što potvrđuje kontinuirana briga o okolišu, kulturnom nasljeđu i lokalnom stanovništvu. Destinacija promovira aktivni odmor i ekološki prihvatljive prakse, što doprinosi očuvanju prirodnih i kulturnih

¹⁰² Bjelica, A. et. Al. (2005): **Održivi razvoj turizma**, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, str. 267.-273. ¹²⁰ Wear Active, Responsible Tourism on Vis Island, <https://www.wearactive.com/post/responsible-tourism-on-vis-island>, 16.7.2023.

¹⁰³ Responsible Travel, Vis Island Activity Holiday in Croatia, <https://www.responsibletravel.com/holiday/17343/vis-island-activity-holiday-croatia>, 16.7.2023.

resursa. Suradnja s lokalnom zajednicom i ograničenje broja posjetitelja dodatno potvrđuju predanost ravnoteži između turističkog razvoja i očuvanja otoka.

Tablica 4. Prikaz obilježja održivosti prema odabranim destinacijama (hrvatski turizam)

Odabrane destinacije	Održive prakse	Prepoznatljivost brenda	Autohtone zajednice	Izazovi razvoja	Proaktivne politike
Brač	Edukacija o očuvanju prirode, poticanje lokalne gastronomije	Prirodna ljepota, Gastronomija	Očuvanje tradicionalne gastronomije	Upravljanje otpadom, Očuvanje kulturne baštine	Promocija ekoloških praksi u turizmu
Lika	Očuvanje prirodnih staništa, održiva poljoprivreda	Nacionalni parkovi, izvorni obrti	Očuvanje stočarske tradicije i manifestacija	Ruralni depopulacijski trendovi, ekološka poljoprivreda	Očuvanje nacionalnih parkova
Mali Lošinj	Lječilišna destinacija, ekološki osviješteni turizam	More i nautički turizam, lječilište i wellness	Proizvodnja lokalnih proizvoda (npr. ljekovito bilje)	Uporaba kemikalija u turizmu, Očuvanje podmorja	Zaštita morskog okoliša
Vis	Očuvanje prirode, sportski turizam	Povijesno bogatstvo, kulturna baština, aktivni odmor	Proizvodnja tradicionalnih suvenira, sudjelovanje u lokalnim manifestacijama	Očuvanje kulturne baštine, ruralni turizam	Očuvanje prirodnih ljepota, promicanje održive poljoprivrede
Međimurje	Promicanje inovativnih tehnologija, održiva poljoprivreda	Kulinarska ponuda, inovacije i tehnologija	Očuvanje tradicionalnih zanata, promicanje domaćih proizvoda (npr. štrukli)	Ruralni razvoj, očuvanje prirode	Očuvanje ruralnih tradicija

Izvor: Izrada autorice

6.3. *Usporedba primjera održivog turizma*

U ovome će se poglavlju usporediti primjeri europskih i hrvatskih održivih destinacija koje su prethodno analizirane u poglavljima 6.1. te 6.2. ovog rada.

Održivi turizam postaje ključan aspekt razvoja ne samo u Europi već i u Hrvatskoj, s naglaskom na očuvanje prirodnih i kulturnih resursa te osiguranje dugoročne dobrobiti destinacija. Zemlje poput prethodno obrađenih primjera, Estonije, Finske, Grčke, Slovenije i Njemačke, kao i hrvatske destinacije poput otoka Brača, otoka Visa, Malog Lošinja, Like i Međimurja, prepoznaju važnost održivog turizma i poduzimaju konkretne korake kako bi postigle ravnotežu između turističkog razvoja i zaštite okoliša. U Europi, mnoge zemlje provode ekološke inicijative kao što su "zeleni" hoteli i obnovljivi izvori energije, dok u Hrvatskoj taj je trend tek u procesu razvijanja. Njihov pristup uključuje poticanje odgovornog turizma, težnju za očuvanjem prirodnih ljepota i zaštitom kulturne baštine. Hrvatska, kao mediteranska destinacija, također teži održivosti u turizmu. Na primjer, otok Brač fokusira se na zaštitu zaštićenih područja i biljnog svijeta, dok otok Vis promovira održivu mobilnost putem biciklističkih staza i zaštite podmorja. Mali Lošinj usredotočuje se na energetska učinkovitost i očuvanje morskog svijeta, dok se Međimurje trudi očuvati kulturnu baštinu kroz manifestacije i događanja. U nastavku će se prikazati niz sličnosti i razlika koje se mogu uočiti na osnovu prethodno obrađenih primjera održivosti.

Unatoč specifičnostima pojedinih destinacija, postoji niz sličnosti u održivom pristupu koji najprije uključuju zaštitu prirode i kulturnog nasljeđa te poticanje ekoloških praksi i obnovljivih izvora energije. Također, obje regije prepoznaju važnost uključivanja lokalnog stanovništva u turizam kako bi se postigla veća povezanost s lokalnom zajednicom i pravedna raspodjela koristi od turizma.

Razlike u održivosti proizlaze iz različitih povijesnih, kulturnih i ekonomskih konteksta, no te raznolikosti doprinose bogatstvu i jedinstvenosti obiju regija. Bez obzira na razlike, europska i hrvatska održivost dijele zajednički cilj: osigurati očuvanje prirode i kulturnih bogatstava za sadašnje i buduće generacije te stvoriti održivu i odgovornu turističku industriju.

Tablica 5. Prikaz sličnosti i razlika između europskih i hrvatskih primjera održivosti

SLIČNOSTI	RAZLIKE
Fokus na zaštitu prirodnih i antropogenih resursa	Različiti turistički proizvodi
Upotreba obnovljivih izvora energije	Financijski resursi
Uključivanje lokalnog stanovništva u turizam	Institucionalni okvir
Edukacija i osvještavanje	Raznolikosti turističkih destinacija
Poticanje ekoloških oblika prijevoza	Specifičnosti prilagodbe zemalja
Društveno odgovorno poslovanje	Turistička sezonalnost

Izvor: Izrada autorice

Zaključno, održivost u turizmu predstavlja ključni element kako u Europi tako i u Hrvatskoj. Objedinjujući raznolikost destinacija i specifičnosti, ove dvije regije dijele slične ciljeve usmjerenja prema zaštiti prirodnih ljepota i kulturnog naslijeđa te poticanju ekoloških praksi i upotrebe obnovljivih izvora energije. Sličnosti su vidljive u fokusu na edukaciji i osvještavanju javnosti o važnosti očuvanja okoliša, težnji za uključivanjem lokalnog stanovništva u turizam kako bi se postigla veća povezanost s lokalnom zajednicom te poticanju društveno odgovornog poslovanja. Unatoč tome, postoje i razlike koje proizlaze iz specifičnih turističkih proizvoda, financijskih resursa i institucionalnih okvira. Europa, sa svojom raznolikošću, nudi širok spektar turističkih iskustava, dok se Hrvatska ističe svojom obalom i otocima kao glavnim atrakcijama. Veća financijska sredstva europskih destinacija omogućuju im veću fleksibilnost u ulaganju u održivost, dok Hrvatska treba uskladiti svoje napore s ograničenim resursima. Turistička sezonalnost u Hrvatskoj predstavlja izazov u upravljanju turističkim opterećenjem, dok se sezonalnost u Europi može razlikovati ovisno o destinacijama. Pronalaženje održivih rješenja za ravnomjerniju raspodjelu turističkog prometa tijekom cijele godine postaje ključno pitanje. U konačnici, usprkos sličnostima

i razlikama, obje regije prepoznaju održivost u turizmu kao ključan čimbenik za postizanje ravnoteže između turističkog razvoja i očuvanja okoliša i kulture. Težnja prema održivom turizmu predstavlja ne samo strateški pristup nego i zajednički put prema stvaranju prosperitetnih destinacija koje će dugoročno koristiti svim dionicima - turistima, lokalnom stanovništvu i okolišu.

6.4. *Prijedlozi postupanja u budućnosti*

Održivi turizam postao je prepoznatljiv globalni trend, pokazujući snažnu snagu za promicanje ekološke održivosti, očuvanje kulturnog naslijeđa i unapređenje socioekonomske dobrobiti u destinacijama diljem svijeta. Ovaj pristup turizmu sada se vidi kao ključan za postizanje ravnoteže između ekonomske koristi i zaštite okoliša i kulture.

Jedan od glavnih benefita održivog turizma je osnaživanje lokalnih zajednica. Kroz aktivno uključivanje lokalnih stanovnika u planiranje i upravljanje turističkim aktivnostima, održivi turizam omogućuje veću participaciju i dijalog između dionika, što rezultira boljim razumijevanjem njihovih potreba i doprinosi socijalnoj uključenosti. Također, očuvanje prirodnih resursa i ekosustava osigurava dugoročnu održivost lokalnih gospodarstava pritom čuvajući kulturnu autohtonost destinacija. Turizam na taj način postaje alat za smanjenje siromaštva i povećanje kvalitete života lokalnog stanovništva.

U kontekstu Hrvatske, održivi turizam postaje sve važnija tema. Zemlja se već dugo pozicionira kao popularna turistička destinacija zbog svoje iznimne prirodne ljepote i bogate kulturne baštine. Međutim, brz razvoj turizma donosi i izazove, poput prekomjernog iskorištavanja resursa, pritisaka na okoliš i ugrožavanja lokalnih zajednica. Kako bi održali održivost turizma, Hrvatska mora aktivno raditi na balansiranju ekonomske dobiti s očuvanjem prirodnih i kulturnih vrijednosti. Ključno je ulagati u infrastrukturu, upravljanje resursima i obrazovanje kako bi se turizam odvijao na način koji donosi korist svim dionicima, uključujući lokalno stanovništvo, turiste i okoliš.

S obzirom na važnost održivog turizma, buduća istraživanja će imati ključnu ulogu u praćenju napretka održivog turističkog razvoja u Hrvatskoj. Fokus istraživanja trebao bi biti na razumijevanju izazova i ključnih problema s kojima se susrećemo u razvoju održivog turizma na ovom području. To će omogućiti da se identificiraju područja koja zahtijevaju poboljšanja i usmjeravanje resursa prema rješavanju ključnih izazova. Kroz takva istraživanja, moći ćemo osigurati održiv razvoj turizma u Hrvatskoj, čime ćemo sačuvati njezino bogato prirodno i kulturno naslijeđe za buduće generacije.

7. ZAKLJUČAK

U konačnici, održivi turizam se izdvaja kao ključni pravac za budućnost turističke industrije. Može se zaključiti da održivi turizam ne samo da doprinosi ekonomskom rastu, već i pruža dugoročno isplativo sliku turizma kao gospodarske grane koja čuva prirodne i kulturne resurse. Put prema održivosti zahtijeva konstantnu suradnju između svih dionika, angažman lokalnih zajednica i posvećenost očuvanju kulturnog identiteta. Doprinos istraživanju ove teme leži u produbljivanju razumijevanja kako održivi turizam može pružiti dobrobit lokalnih, autohtonih zajednica. Kroz duboko analiziranje veze između održivog turizma i autohtonih zajednica, ovaj rad je dokazao da održivost ne samo da štiti identitet tih zajednica, već i jača svijest o prirodnim resursima i njihovoj važnosti.

Rad pruža uvid u strategije, izazove i potencijale održivog turizma koji su posebno važni za očuvanje autentičnosti i prosperiteta ovih posebnih zajednica. Kroz raznolike metode istraživanja, teorijske osnove i praktične primjere, potvrđeno je da održivi turizam ne samo čuva kulturu i baštinu, već i podiže svijest o prirodnim resursima i okolišu. Ovaj rad duboko je istražio i analizirao implementaciju održivog razvoja u kontekstu autohtonih zajednica, sa snažnim fokusom na europsku i hrvatsku razinu. Naglasak na lokalnim zajednicama otvara vrata dubljem razumijevanju veza između kulture, okoliša i ekonomije te potencijalima koje nudi održivi turizam. Sumirajući sve prethodno navedeno, hipoteze koje su postavljene na početku rada su potvrđene pomoću prethodnih iskazanih teorijskih i praktičnih dijelova rada.

Buduće istraživačke smjernice mogu se usmjeriti prema praktičnoj primjeni ovih spoznaja, educiranju i svjesnosti kako bi se osigurala trajna harmonija između turizma i prirode. Analize mogu istražiti specifične strategije uključivanja lokalnih zajednica u održivi turizam, razvijati modele koji balansiraju koristi za lokalno stanovništvo, turiste i prirodne resurse te istražiti prilagodbe održivog turizma različitim vrstama autohtonih zajednica i regijama. U kontinuiranom praćenju trendova i primjeni novih tehnologija leži potencijal za daljnje unapređenje održivog turizma kao modela koji donosi korist sadašnjim i budućim generacijama, čuvajući prirodnu i kulturnu baštinu. Na kraju, održivi turizam predstavlja ne samo put ka prosperitetu turizma već i ključ rješenja za očuvanje svijeta koji nas okružuje.

POPIS LITERATURE

a) Knjige:

1. Bjelica, A. et. Al. (2005): *Održivi razvoj turizma*, Sveučilište u Rijeci, Rijeka
2. Bušljeta Tonković, A.; Holjevac, Ž.; Brlić, I.; Šimunić, N. (2017): *Koga (p)održava održivi razvoj?*, Prinosi promišljanju održivosti ruralnih područja, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb
3. Čavlek, N., Vukonić, B. (2006): *Rječnik turizma*, Masmedia, Zagreb
4. Čorak, S.; Mikačić, V. (2006): *Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb
5. Damjanović, I. (2021): *Održivi turizam – Na putu ka budućnosti*, Univerzitet Singidunum, Fakultet zdravstvenih i poslovnih studija, Valjevo
6. Drljača, M. (2012): *Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja*, Fondacija za kulturu kvaliteta i izvrsnost, Beograd
7. Dujmović, M. (2019): *Komercijalizacija kulturne baštine u turizmu*, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, Pula.
8. Dulčić, A.; Petrić, L. (1998): *Upravljanje razvojem turizma*, Mate, Zagreb
9. Gale, T. (2009): *Ecotourism and Environmental Sustainability: Principles and Practice*, Routledge, Cornwall
10. Geić, S. (2021): *Turizam i baština u socioekološkoj paradigmi*, Visoka škola za menadžment i dizajn ASPIRA, Split
11. Grad Mali Lošinj (2013): *Akcijski plan održivog razvoja turizma grada Mali Lošinj*, Institut za turizam, Zagreb
12. Jelinčić, D. A. (2006): *Turizam vs. Identitet, Globalizacija i tradicija*, Institut za međunarodne odnose, Zagreb.
13. Krstić, M. (2018): *Economics of Sustainable Development*, Univerzitet u Nišu, Srbija
16. M. Črnjar i K. Črnjar (2009): *Menadžment održivog razvoja*, Rijeka, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji Sveučilišta u Rijeci

17. Magaš, D. (2003): *Management turističke organizacije destinacije*, Sveučilište u Rijeci, Rijeka
18. Tubić, D. (2019): *Ruralni turizam: od teorije do empirije*, Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, Virovitica
19. Müller, H. (2004): *Turizam i ekologija, Povezanost i područja djelovanja*, Masmedia, Zagreb
20. Rudan, E. (2012): *Uloga lokalnog stanovništva u razvoju turizma destinacije*, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija
21. Šimić Leko, M. (2010): *Turizam i agroturizam u funkciji održivog razvoja*, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku
23. Valčić, M. (2018): *Turizam i kultura*, Jurčić, Zagreb

b) Znanstveni članci:

1. Bergandi D.; Blandin P., „*From the Protection of Nature to Sustainable Development: The Genesis of an Ethical and Political Oxymoron*“, *Revue d'histoire des sciences*, 65 (1), 2012. str. 103.-142.
2. Clark A. (2007.) „*Understanding community: a review of networks, ties and contacts*“, University of Leeds - ESRC National Centre for Research Methods at the Universities of Manchester and Leeds
3. IUCN, *Caring for the Earth – A Strategy for Sustainable Living*, Gland, 1991, dostupno na: <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/cfe-003.pdf>, (pristupljeno 23. lipnja 2023.)
4. Petrić, L., Pivčević, S. (2006.): „*Community based tourism development – insights from Split, Croatia*“ – *Conference paper: Tourism & Hospitality Industry 2016 At: Opatija*, Faculty of Economics, Business and Tourism University of Split, Croatia
5. Pigram, J. J., Wahab, S. (1997): *Tourism, Development and Growth – The Challenge of Sustainability*, Routledge, London and New York
6. Research Gate, *Sustainable and Unsustainable Development sin Tourism*, dostupno na: https://www.researchgate.net/figure/Sustainable-and-Unsustainable-Developments-in-Tourism_tbl1_315841375 , (pristupljeno 28. lipnja 2023.)

Internet izvori:

1. ACT Bissell Library, *Hospitality & Tourism Subject Guide, Mass Tourism*, dostupno na: <https://anatolia.libguides.com/c.php?g=669464&p=4835589> (21.08.2023.)
2. Anđić, D. Pramling Samuelsson, I., Yoshie, K. (2013): *O konceptu održivog razvoja*, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/234309> (21.06.2023.)
3. Asian Development Bank, *World Sustainable Development Timeline*, dostupno na: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/29664/world-sustainabledevelopment-timeline.pdf> (21.06.2023.)
4. Blue Europe, *Sustainable Tourism Policies in Croatia: Setting a New Goal*, dostupno na: <https://www.blue-europe.eu/analysis-en/shortanalysis/sustainable-tourism-policies-in-croatia-setting-a-new-goal/> (03.07.2023.)
5. Breslauer, N.; Gregorič, M; Hegeduš, I. (2015): *Održivi razvoj turizma u Međimurskoj županiji*, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/213167> (16.07.2023.)
6. Business News Daily, *What Is Greenwashing?*, dostupno na: <https://www.businessnewsdaily.com/10946-greenwashing.html> (27.06.2023.)
7. Cambridge Dictionary, *Proactive*, dostupno na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/proactive> (20.08.2023.)
8. Cetina, E. (2022): *Održivi razvoj turizma u Hrvatskoj*, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/412249> (25.08.2023.)
9. Collins Dictionary, *Community*, dostupno na: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/local-community> (06.07.2023.)
10. Core, *Content Analysis of Websites of Wildlife Resorts*, dostupno na: <https://core.ac.uk/download/pdf/236434482.pdf> (10.07.2023.)
11. Core, *Content Analysis of Websites of Wildlife Resorts*, dostupno na: <https://core.ac.uk/download/pdf/236434482.pdf> , (10.07.2023.)
12. CROSTO, *Lošinj – Otok vitalnosti*, dostupno na: <http://www.crosto.hr/hr/pilotdestinacije/mali-losinj/> (16.07.2023.)
13. Dictionary.university, *Meaning of local community*, dostupno na: <https://dictionary.university/local%20community> (06.07.2023.)

14. Discover Germany, *Switzerland and Austria, Green Berlin – The Future of Tourism*, dostupno na: <https://www.discovergermany.com/green-berlin-thefuture-of-tourism/> , (15.07.2023.)
15. Ecobnb, *Consequences and Solutions*, dostupno na: <https://ecobnb.com/blog/2020/02/overtourism-causes-consequencessolutions/?fbclid=IwAR0IzSu04VpAHNpC1adW0VbGkeSVRGKfK7cRvA1kinN P6GY3 eU99VUpUAo> (25.08.2023.)
16. Ekonomski Institut, Zagreb, *Lokalni razvoj*, dostupno na: <https://www.eizg.hr/podrucja-istrazivanja/regionalni-razvoj-110/lokalnirazvoj/115> (08.07.2023.)
17. Euromonitor International, *Europe Leads Euromonitor International's Sustainable Travel Indeks*, dostupno na: <https://www.euromonitor.com/article/europe-leads-euromonitor-internationalssustainable-travel-index> (03.07.2023.)
18. European Best Destinations, *Sustainable Tourism in Soomaa National Park*, dostupno na: <https://www.europeanbestdestinations.com/destinations/eden/soomaa/> (14.07.2023.)
19. European Best Destinations, *Sustainable Tourism in Wild Taiga*, dostupno na: <https://www.europeanbestdestinations.com/destinations/eden/wild-taiga/> (14.07.2023.)
20. European Environment, Agency, dostupno na: <https://www.eea.europa.eu/highlights/ljubljana-wins-european-green-capital2016> (15.07.2023.)
21. Frajman-Jakšić, A.; Ham, M.; Redek, T., *Sreća i ekološka svjenost – čimbenici održivog razvoja*, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/95156> (08.07.2023.)
22. Geić, S., Geić, J., Čmrlec, A. (2008): *Zdravstveni turizam egzistencijalna potreba u suvremenom društvu*, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/95948> (21.08.2023.)
23. Global Destination Sustainability Movement, *Berlin, Germany*, dostupno na: <https://www.gds.earth/destination/Berlin/2022/> (15.07.2023.)

24. Global Sustainable Tourism Council, *The Difference Between Ecotourism and Sustainable Tourism*, dostupno na: <https://www.gstcouncil.org/ecotourism/> (27.06.2023.)
25. Greek Reporter, *Fires on Rhodes, Greece Burned 13,500 Hectares of Forest*, dostupno na: <https://greekreporter.com/2023/08/01/fires-rhodes-greeceburned-13500-hectares-forest/>, (pristupljeno 25. kolovoza 2023.)
26. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, *Akulturacija*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=1249>, (20.08.2023.)
27. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, *Autohtonost*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=4732>, (10.07.2023.)
28. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, *Finska*, dostupno na: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=19680> (20.08.2023.)
29. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, *Kalevala*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29897>, (14.07.2023.)
30. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, *Lokalna zajednica*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=37030> (06.07.2023.)
31. Lika Destination, *Destinacija Lika ponovo na popisu top 100 svjetskih zelenih održivih destinacija*, dostupno na: <https://www.lika-destination.hr/vijesti/detaljnije/destinacija-lika-ponovno-na-popisu-top-100svjetskih-zelenih-odrzivih-desti> (16.07.2023.)
32. Luković, T. (2008): *Selektivni turizam, hir, ili znanstveno istraživačka potreba*, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/en/37744> (25.08.2023.)
33. Međimurska županija, *Međimurje proglašeno najuspješnijom destinacijom održivog turizma ispred Hvara i Malog Lošinja, Terme Sveti Martin najbolji je wellness hotel u Hrvatskoj*, dostupno na: <https://medjimurskazupanija.hr/2022/10/07/medimurje-proglaseno-najuspjesnijom-destinacijomodrzivog-turizma-ispred-hvara-i-malog-losinja-terme-sveti-martin-najbolji-jewellness-hotel-u-hrvatskoj/> (17.07.2023.)
34. Meteorologija end Red, *Prednosti održivog razvoja*, dostupno na: <https://www.meteorologiaenred.com/bs/prednosti-odr%C5%BEivograzvoja.html>, (20.08. 2023.)

35. Miletić, M.; Krnić, R.; Majetić, F: *Susjedstvo i socijalna integracija: utjecaj lokalnih društvenih odnosa na percepciju socijalne kohezije u susjedstvu na primjeru Hrvatske*, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/239534> (08.07.2023.)
36. Ministarstvo kulture i medija, *Nematerijalna dobra upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva*, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturnebastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-naunesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastinecovjecanstva/5337> (12.07.2023.)
38. Ministarstvo poljoprivrede, *U 6 godina 31 zaštićeni hrvatski autohtoni proizvod*, dostupno na : <https://poljoprivreda.gov.hr/vijesti/u-6-godina-31-zasticenihrvatski-autohtoni-proizvod/4567> (12.07.2023.)
39. Ministarstvo turizma i sporta, *Certificiranje u turizmu*, dostupno na : https://mint.gov.hr/UserDocsImages/NPOO/M2_5_certificiranje_u_turizmu.pdf (04.07.2023.)
40. Ministarstvo turizma i sporta, *Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine*, dostupno na: <https://mint.gov.hr/strategija-razvoja-odrzivog-turizma-do2030-godine/11411> (04.07.2023.).
41. Narodne Novine, *Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske*, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html (04.07.2023.)
42. Nordic Point, *Saami*, dostupno na: <https://nordicpoint.net/finska/regije-igradovi/laponija/saami-gospodari-sobova/>, (25.08. 2023.)
43. ODRAZ, *Lokalni ekonomski razvoj*, dostupno na: <https://www.odraz.hr/naseteme/lokalni-razvoj/lokalni-ekonomski-razvoj/> , (08.07. 2023.)
44. Otoci.eu, *Održivi turizam – Brač – Pokret otoka*, dostupno na: <https://otoci.eu/brac-odrzivi-turizam-2/> , (17.07. 2023.)
45. Pavić-Rogošić, L. (2010): *Održivi razvoj*, dostupno na: https://www.odraz.hr/wpcontent/uploads/2020/10/odrzivi_razvoj.pdf (03.07.2023.)

46. PwC, *The economic contribution of Indigenous business sector is growing*, dostupno na: <https://www.pwc.com.au/indigenous-consulting/economiccontribution-of-indigenous-business-sector-is-growing.html>, (11.08.2023.)
47. Responsible Travel, *Overtourism in Venice*, dostupno na: <https://www.responsibletravel.com/copy/overtourism-in-venice>, (21.08.2023.)
48. Responsible Travel, *Vis Island Activity Holiday in Croatia*, dostupno na: <https://www.responsibletravel.com/holiday/17343/vis-island-activity-holidaycroatia>, (16.07.2023.)
49. Rhodes Guide, *Rhodes as a Green Tourist Destination: The municipality of Rhodes joins the Global Sustainable Tourism Council (GSTC)*, dostupno na: <https://www.rhodesguide.com/magazine/article/The-municipality-of-Rhodesjoins-the-Global-Sustainable-Tourism-Council-GSTC/> (14.07.2023.)
50. Rhodes, *Sustainability*, dostupno na: <https://www.rhodeshouse.ox.ac.uk/venue/sustainability/>, (25.08.2023.)
51. Science Direct, *Local Community*, dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/topics/engineering/local-community>, (25.08.2023.)
52. Slovenia.info, *Green Story of Slovenia*, dostupno na: <https://www.slovenia.info/en/stories/green-story-of-slovenia>, (15.07.2023.)
53. Tourism Beast, *Local Community Involvement in Tourism Development*, dostupno na: <https://www.tourismbeast.com/local-community-involvement-intourism-development/>, (10.07.2023.)
54. Tourism Concern, *Indigenous People and Tourism*, <https://www.humanrightsin-tourism.net/sites/default/files/media/file/2020/rc025indigenous-peoplestourism-1197.pdf>, (12.7.2023.)
55. Tourism For SDGs, *Sustainable Travel Finland*, <https://tourism4sdgs.org/initiatives/sustainable-travel-finland/>, (14.7.2023.)
56. Travel Earth, *The Difference Between Ecotourism, Sustainable Tourism And Green Tourism*, dostupno na: <https://travel.earth/difference-between-ecosustainable-and-green-tourism/>, (27.06.2023.)

57. Turistička zajednica Međimurske županije, *Održivost*, dostupno na: <https://tzm.hr/odrzivost-dokumenti/odrzivost/>, (16.07.2023.)
58. Turistička zajednica područja Središnja Podravina, *Nematerijalna kulturna baština*, dostupno na: <https://tzip-sredisnja-podravina.hr/sto-je-nematerijalnakulturna-bastina/>, (12.07.2023.)
59. United Nations, *Fight Racism*, dostupno na: <https://www.un.org/en/fightracism/vulnerable-groups/indigenous-peoples>, (11.07.2023.)
60. UNWTO, *Ecotourism and protected areas*, dostupno na: <https://www.unwto.org/sustainable-development/ecotourism-and-protectedareas> (27.06.2023.)
61. UNWTO, *Tourism and Culture*, dostupno na: <https://www.unwto.org/tourismand-culture> (08.07.2023.)
62. Visit Berlin, *Sustainable Berlin*, dostupno na: <https://about.visitberlin.de/en/sustainable-berlin> (15.07.2023.)
63. Visit Berlin, *Tempelhofer Feld*, dostupno na: <https://www.visitberlin.de/en/tempelhofer-feld-tempelhof-field> (15.07.2023.)
64. Visit Estonia, *Soomaa National Park*, dostupno na: <https://www.visitestonia.com/en/where-to-go/west-estonia/soomaa-nationalpark>, (14.07.2023.)
65. Visit Finland, *Finland – sustainable travel destination*, dostupno na: <https://travel-trade.visitfinland.com/en/sustainability/>, (14.07.2023.)
66. Vocabulary.com, *Autochthonous*, dostupno na: <https://www.vocabulary.com/dictionary/autochthonous>, (10.07.2023.)
67. Wear Active, *Responsible Tourism on Vis Island*, dostupno na: <https://www.wearactive.com/post/responsible-tourism-on-vis-island>, (16.07.2023.)
68. Zadel, Z., Gračan, D., Miložica, V. (2018): *Beaches as a factor in Achieving Competitiveness of a Tourist Product-Case Study: Istrian Country*, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/297117>, (21.08.2023.)

69. Zakon.hr, NN 2/2023 (4.1.2023.), *Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine*,
dostupno na: <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=55636> , (04.07.2023.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Načela održivog razvoja	10
Slika 2. Prikaz dimenzije održivog razvoja.	18
Slika 3. Prikaz 17 ciljeva održivog razvoja.....	19
Slika 4. Indeks održivog putovanja (rang u 2021. godini).....	31
Slika 5. Prikaz aspekata lokalne zajednice.....	40
Slika 6. Prikaz zaštićenih hrvatskih autohtonih proizvoda.	52
Slika 7. Prikaz otoka Rodosa u Grčkoj.	60

POPIS TABLICA

Tablica 1. Razlike između održivog i neodrživog turističkog razvoja	26
Tablica 2. SWOT analiza održivog razvoja turizma u Republici Hrvatskoj	34
Tablica 3. Prikaz obilježja održivosti prema odabranim destinacijama (Europa) ...	64
Tablica 4. Prikaz obilježja održivosti prema odabranim destinacijama (hrvatski turizam).....	71
Tablica 5. Prikaz sličnosti i razlika između europskih i hrvatskih primjera održivosti.....	73

SAŽETAK

Održivi razvoj predstavlja ključan cilj u suvremenom svijetu, nastojanje da se zadovolje potrebe sadašnjih generacija ne narušavajući mogućnost budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe. Održivi turistički razvoj ima za cilj postizanje tog cilja unutar turističke industrije. On promiče putovanja koja čuvaju okoliš, potiču očuvanje kulture i tradicija te osiguravaju dobrobit lokalnih zajednica.

Poseban naglasak stavlja se na važnost autohtonosti u održivom turizmu. Autohtone zajednice čuvaju bogato kulturno naslijeđe, tradicije, jezik, običaje i vještine koje se prenose s generacije na generaciju. Održivi turistički razvoj s naglaskom na autohtonim zajednicama omogućuje turistima da dožive autentična iskustva i upoznaju se s bogatstvom lokalne kulture. Poticanjem lokalne kreativnosti i tradicionalnih zanata, održivi turizam pridonosi očuvanju jedinstvenog kulturnog identiteta autohtonih zajednica.

Aktivno uključivanje lokalnog stanovništva u turističke aktivnosti osigurava da oni imaju glas u donošenju odluka koje utječu na njihovu zajednicu, potiče ekonomski rast i socijalnu inkluziju. Istovremeno, očuvanje prirodnih resursa i kulturne baštine omogućuje da turizam bude održiv i autentičan, čime se osigurava dugoročna dobrobit autohtonih zajednica i njihovih potomaka. Kroz održivi turizam, lokalne zajednice mogu ostvariti ekonomske koristi, ali istovremeno zadržati svoj identitet, postizujući ravnotežu između turističke industrije i očuvanja kulturne raznolikosti.

Ključne riječi: održivi razvoj, održivi turizam, očuvanje tradicije, lokalno stanovništvo, autohtonost, ekonomski rast, kulturna baština.

SUMMARY

Sustainable development represents a crucial goal in the modern world, aiming to meet the needs of the present generations without compromising the ability of future generations to meet their own needs. Sustainable tourism development strives to achieve this goal within the tourism industry. It promotes travel that preserves the environment, fosters the conservation of culture and traditions, and ensures the well-being of local communities.

A special emphasis is placed on the importance of authenticity in sustainable tourism. Indigenous communities safeguard rich cultural heritage, traditions, language, customs, and skills passed down from generation to generation. Sustainable tourism development, with a focus on indigenous communities, allows tourists to experience authentic encounters and become acquainted with the wealth of local culture. By encouraging local creativity and traditional crafts, sustainable tourism contributes to the preservation of the unique cultural identity of indigenous communities.

Active involvement of the local population in tourism activities ensures that they have a voice in decision-making that affects their communities, promoting economic growth and social inclusion. Simultaneously, the preservation of natural resources and cultural heritage ensures that tourism remains sustainable and authentic, securing the long-term well-being of indigenous communities and their descendants. Through sustainable tourism, local communities can reap economic benefits while preserving their identity, achieving a balance between the tourism industry and the preservation of cultural diversity.

Key words: sustainable development, sustainable tourism, preservation of tradition, local communities, indigenousness, economic growth, cultural heritage.